

IOANNIS GENE
SI SEPV LVEDÆ CORDV BENSIS
ARTIVM ET THEOLOGIAE DOCTORIS, DE RITV
nuptiarum & dispensatione Libri tres.

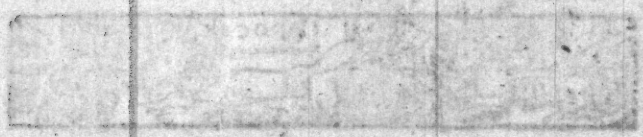
*Excusum Londini in ædibus Ioannis Cawdli, typog-
raphi Regiæ Maiestatis.*

Anno 1553. Mense Nouembri.

JOANNIS GENE
SIBI ET ALIIS CORP. BENEFICIS
ACTUM ET THEOLOGICIS DOCTORIB. DE RIV.

Joannis GENE
SIBI ET ALIIS CORP. BENEFICIS
ACTUM ET THEOLOGICIS DOCTORIB. DE RIV.

AD REVEREN- DISS. PRÆSULEM ET DOMINUM

illustriss. Franciscum Quignonium. tt. S. Crucis in Hierusalem S. R. Ecclesie Presb. Cardinalem, Episcopum Caurien. Ioan. Genesij Sepulveda artium & Theologiae doctoris, in librum De ritu nuptiarum
& dispensatione præfatio.

Magna quaestio est (pater amplissime) ab ipsis usq. Christi temporibus inter viros eruditos agitata, & in qua non parua uel reip. uel religionis momenta uertuntur, quibus ex causis quauē ratione liceat homini Christiano uxorem repudiare. Quanquam enim Christus hac quaestione sibi à Pharisæis occasionem captantibus calumniandi proposita, omnes causas præter adulterium exclusisse uideatur, uiri tamen sapientia et sanctitate clari, sic sunt uerba eius interpretati, ut locum reliquerint plerisque rebus: quæ partim diuina aut naturæ, partim pontificio iure matrimonium infirmant: atque ita infirmant, ut his neglectis aut ignoratis, si nuptiæ fuerint contractæ, non liceat solum uiro repudium uxori dare, aut huic ab illo diuertere, sed interdum etiam sit Ecclesia cogente necessarium, nisi summi sacerdotis auctoritas per dispensationem appellatam incesserit. Quam quaestionem cum hoc temporis uiderē magno studio magnaque cōtentione doctorū uirorū disputari, haude quidē ex officio me facturum putauī, sē

A.ij.

qui

DE RITU NVPT. ET DISPEN.

qui uel alijs silentibus quiescentibusq. loqui ac stylū mō-
uere solco, in tātis clamoribus conticerē, te præsertim ad
scribendū (qui iubere tuo iure poterās) adhortante. dum
quæ tua est publicæ piorum cōcordiæ religionisq. cura, ea
cunctis hominibus, ad quos pertinere possunt, explorata
esse & cupis, & quantū licet elaboras, quæ maximè con-
ducant ad Christianorū cōtrouersias dirimendis. Quod
munus cū te auctore grauissimo cogitatione præcepissem
plus etiā oneris, q̄ mihi imponebatur, sponte suscepi. nec
placuit orationē meā causæ unius angustijs intercludi,
sed uagari latius, & totā de ritu nuptiarū disputationē
(quatenus res matrimoniū impediētes attingit) paulò
accuratius, sed striclim tamē obire: simulque haud paulò
impeditiorē quæstionē de dispensatione differere. Cuius
uelut fōte ac uiribus indicatis, legūque generibus exposi-
tis, quantū per oracula diuina, ipsamque naturā, & de-
creta sanctorū patrū cū in alias leges tēperandas, tum in
singula nuptiarū impedimenta pōtificis dispensationi li-
cere mihi uideretur, hoc quē ad te mittimus libello expli-
care curauimus. Nec enim dogmata modo Theologorū
his de rebus recognoscere, sed placita etiā iurisperitorum
cōquirere tentauimus: & si quæ partes fuere philosopho-
rū, ne has quidē intactas relinquere consilium nobis fuit.
ita demū rati, posse aliquid rectē cōstitui, si cū sacris lite-
ris sanctorū sapientiūque uirorū responsa, et cū utriusque
natura in eandē sententiā cōgruere uideretur. Sed iā de
definitione, institutione, fine, impedimentisq. nuptiarū
differere incipiamus. his enim rebus explicatis, reliqua
instituti nostri expeditius persequemur.

IOANNIS GENESII SEPVLVEDÆ
CORDVBENSIS, ARTIVM ET THEO-
logiæ doctoris, De ritu nuptiarum & dispen-
satione, Liber primus.

Maritale coniugium quod maioribus no-
stris tum nuptias tum matrimonium ap-
pellare libuit rectè, ut arbitror, definie-
tur, si uiri atq; fœminæ societas indiui-
dua esse dicatur, liberè ac legitimè con-
tracta, causa prolis generanda. Quo,
si Originem repetas, si finem, si auctorem spectes, nullum
ex uocatis sacramentis nec antiquius, nec honestioribus
ex causis, nec deniq; maiore institutum auctoritate repe-
rias. Constat enim cùm cetera post peccatum, & propter
peccatum inducta sint, hoc unum initid post ipsam sta-
tim primorum hominum creationem, antequam pecca-
rent ab ipso deo fuisse in paradiso deliciarum institutū:
cum numine plenus dixit Adam, hoc nunc os ex ossibus Genes. 2.
meis, & caro de carne mea: propter hoc relinquet homo
patrem & matrem & adheret uxori suæ, & erunt
duo in carnem unam. Neq; uerò solum tunc à Deo insti-
tutum est matrimonium, sed etiam à Christo confirma-
tum, Matthæi. 19, Cap. Vbi ut propriè sacramentū esset
nouæ legis, non solum (ut ante) officium naturæ ac reip.
præstandum, Christus idem instituit: illis potissimum
(ut plerique putant) uerbis, quod Deus coniunxit, homo
non separet. Qui & nuptiis interfuerat in Cana Galilææ Ioan. 2.
nec modo sua præsentia auctoritatem fecerat, uerùm eti-

B.j.

am

2. Ad Cor. 7.

am edito miraculo (& quidem omnium primo) mirifice commendans nobilitarat. Cum hoc igitur sacramentum (quo Christi et Ecclesie sacra copula significatur (bis institutum esse tradatur, ante & post peccatum, primū officij gratia datum est, quinimō & imperatum hominibus: ut in magna ipsorum raritate ineunte mundo, & pari ratione statim post diluuium, legitima prole genus humanum propagaretur, postea uerò etiam in remedium contra adulteria & non permisos concubitus: cum sit homo ut ad multa uitia, sic in primis ad libidinem pronus suae naturae salacitate, qua omnia propemodum animalia uincit. Paulus enim Apostolus sic ac Corinthios scripsit: Bonum est homini mulierem non tangere, sed propter fornicationem unusquisque suam uxorem habeat, & unaquaeque suum uirum. Quorum uerborum praua interpretatio quosdam haereticos Tatianos dictos in id erroris induxit, ut nuptias omnino damnarent: putantes Apostolum, qui se per indulgentiam ea dixisse profiteatur, nuptias rem turpem, ut maius malum uitaretur permisisse. Quorum error tam longè abest à recta sententia & Christiana ueritate, ut naturae quoque bellum indixisse uideatur. Quid est enim tam naturale, quàm maris & feminae coniunctio causa prolis generandae, non solum hominibus, sed cunctis etiam perfectis animantibus? Tolle hanc maris & feminae coniunctionem, omne genus non dico hominum, sed animantium sustuleris. Cum sola igitur uiri & feminae commixtio generis humani perpetuitatem tueatur, aut nulla prorsus damnari debet,
aut

aut ea probanda est, quæ per legitimum coniugium efficitur: & in rebus optimis, ac humano generi commodissimis & necessarijs numeranda. Non igitur est Paulus in eam sententiam locutus, ut matrimonium legē diuinā & naturali olim constitutum, & nullo tempore intermissum, atq; in Euangelio à Christo confirmatum, multifariamq; commendatum ipse improbaret: sed ut intemperantes & libidinosos peccati sui remedium positū esse doceret in matrimonio: quod ob aliā multo & iustiorē et honestiorē causam institutū, & suscipiendū, hanc quoq; sed accidentariā comoditatem habet, ut cōcubitus aliās illicitos uendicat à peccato & turpitudine. Nam si quis non generationis, sed explendæ libidinis gratia uxorem ducat, poterit fortassis coniunctio illa connubium appellari (sic enim placet Augustino, dummodò seruetur utriusque thori fides, nec partus ex industria impediatur) iste tamen abutetur sanctissimo sacramento, nec præstantiā matrimonij suo fine metietur. Nam qui ueneficijs aut medicamentis sterilitatem querunt, adulteri sunt non coniuges appellandi. Quod si ab initio tales ambo fuerunt (inquit) non isti per connubium, sed per stuprum potius conuenerunt, si ambo tales non sunt, audeo dicere, aut illa quodam modo est Mariti meretrix, aut ille adulter uxoris. Hæc Augustinus. Non igitur inficiamur, quin uirginitas in primis, quæ ab istis miris, ut debet, laudibus effertur, castusque cœlibatus in bonis habeantur, huc enim spectat oratio Pauli, & infirmitas incontinentiæ (ut uerbis utar eiusdem Augustini) quæ est in carne

Aug. de bono
conjugali &
habetur. 32. q.
2. c. 11. solet que
ri. Et. 4. sent.
di. 32.

De nupt. & cō
cupi.

B. y.

per

DE RITV NVPT. ET DISPENS.

per peccatum mortua, ne cadat in ruinam flagitiorum,
excipiat^r honestate nuptiarum: non tamen si illa diui-
niora sunt & sanctiora. protinus non erit res optima, &
persancta matrimonium. quod non modò quasi portus
est incontinentia laborantium, sed sacrosanctum, à De-
o^{que} institutum sacramentum, idem^{que} honestissimum
officium: sine quo nec ciuitas potest, nec religio constare,
cū utriusque tanquam seminar. um habeatur: quo-
niam denus, ut docent philosophi, quam efficit uiri mu-
lieris^{que} generationis coniunctio, principium est uici, ui-
tus ciuitatis. Cū autem officium, quod singulis homini-
bus confertur, bonum sit ac laudabile, illud tamen teste
Aristotele longè melius est & diuinius, quod reip. præ-
stat^r. quo in genere uel in primis esse officiū eorum, qui
liberos legitime procrearint, declarant leges & institu-
ta optime institutarum ciuitatum, ac rerū publicarum: in
quibus pramia publicè cū laude proposita erant multo-
rum liberorum parentibus, ut inter Romanos ius trium
liberorum, & contrà ignominia iis, qui nullum procreas-
sent: ut in populo Iudæorum maledicta erat & infamis
sterilis, quæ nullum fætum posteritati relinqueret. Quin
etiam apud Romanos (ut auctor est Socrates in sua hi-
storia Ecclesiastica) qui natus quintum & uigesimum
annum uxorem non duxisset, is hæreditatem adire ueta-
batur: ueteri quidem lege. Sed quæ fuerit à Constantino
principe in uirginitatis honorem temperata.

Sed quanquam uiri & mulieris generandi gratia qua
discun^rque propemodum coniunctio olim matrimoni-

Ari. 1. poli.

Eibi. 1.

non efficeret, & inter initia generis humani nihil præterea requireretur (cū etiam fratribus suas sorores ducere non licuit modò, uerū etiam fuit necesse, ipsa necessitate deletum personarum auferente) postea tamen genere humano multiplicato, cū in ueteri, tum in nouo testamēto, partim diuina, partim pontificia lege cautum est, ne temerè matrimonium inter quasunque personas coiret, sed certis conditionibus seruatis: quæ si fuerint neglectæ uel ignoratæ, matrimonium non consistet. Nam sunt res nonnullæ, quæ obstant quidem matrimonio, quo minus sine crimine contrahatur, tamen contractū non distrahunt. quæ ferè sunt: si quis sacerdotem sustulerit, uxorem suam necauerit, raptor fuerit sponsæ alienæ, aut incestus, filium suum in fraudem matrimony baptizauerit, aut ex fonte baptismatis receperit, si pœnitentiam solennem subierit. sunt tamen aliæ complures, quæ non modò contrahi uetant, sed etiam si post fuerit contractum, disiungunt. Multa enim huiusmodi impedimenta reperiās, si sacras scripturas diligenter, & decreta patrum legēsque pontificias excusseris.

Ac primum omnium, si quis per uim sibi illatam, aut timorem incussum, qui cadat in uirum constantem, uxorem quam nolle ducere, aut mulier cui uiro nolle nubere cogatur. Quod idcirco primo loco numerandum putaui, quia fundamentum & quasi formam matrimony esse liberum consensum, constat non solum sanctorum patrum, Ambrosij, Chrysostomi, & Isidori, iurisque pontificij testimonio, sed etiam civilis: quo traditum est nup-

27. q. 2. si quis
tum. 32. q. 7. si
quis uiduā. 30
q. 1. de eo. 33. q.
2. de his autis
qui,

Amb. in lib. de
uirginibus &
habetur.

B. ij. tias

DE RITV NVPT. ET DISPEN.

27. q. 2. cum in
itiatur & 4.
senten. di. 27.
Chrysos. super
matth. eadē q.
matrimonium.
Isid. ethy. li. 9.
cap. 7. & ha.
betur eadem q.
coniugis. et 4.
sen. di. 27.

tias non concubitu fieri sed consensu, cui consensui cum
nihil magis aduersetur, quam uis aut metus, intelligitur
haud dubie nulla re magis impediri matrimonium, quam
ui aut metu, quæ libertatem tollunt dissentendi. Non
quod uoluntas hominis ut uelit quicquam aut nolit (qui à
philosophis iunioribus actus elicitum nuncupantur) cogi
possit, præsertim externa ui (hoc enim esset uoluntatem
de uoluntate tollere, quæ libertate potissimum consistit)
sed quoniam quem uis aut metus impellit, ut occurrens
maiori malo, quicquam & uelit & efficiat, hunc nolentem
efficere & coactum dicere solemus: ut qui ne faciat
naufragium, iacturam facit: quem tamen uolentem face-
re certum est. huius enim optio est, mortem subire malit,
an iacturam facere: & perinde illius, ducat uxorem quā
piam an plagas, uel seruitutem suscipiat: seu etiam mor-
tem: aut si uirgo sit, stuprum. eadem namque ratio est ut-
riusque. Qui ergo ut ea mala uitaret, quæ si intenten-
tur constanti etiam uiro metum incutiant, hanc duxerit,
quam tali metu sublato reiecisset, is nolens & dissentiens
duxisse dicitur: atque fœmina eodem modo nupsisse. ita
quicumque contractus ex alterutra parte ab huiusmodi
causis fuerit profectus, non solum re, sed nomine etiam
matrimonij indignus ac irritus erit lege naturæ. Nisi
forte post id tempus, quo uis illata fuit, aut timor inie-
ctus, non inuiti conuixere. qui enim cum liceret reclama-
re conticuit, is tacite uidetur consensisse: eoque consensu
matrimonium prius irritum confirmatur.

4 sent. di. 29.
31. q. 2.
De neptis.
De ijs que ui
uissue

Post uim & metum proximus est error in impedimen-
tis

tis matrimonij : quippe cuius causa ab eodem fonte eodē
 que uelut capite repetitur: hoc est ab eo, quod liber con-
 sensus defuisse uideatur. Quamquam non omnis error
 matrimonium infirmat, sed is tantum, qui pertinet ad
 substantiam uel ad ea quae ut sunt, sic bona matrimonij
 nuncupantur. Siquis enim pauperem pro diuite, malam
 pro bona, mulierē, aut etiam meretricem pro uirgine du-
 xerit, non protinus matrimonium non constabit. his nā-
 que qualitatibus nec substantia matrimonij mutatur (quae
 uir est & femina, nec bonū eius impeditur. quod ab Au-
 gustino triplex esse traditur: fides thori, hoc est adulterij
 uitatio, proles. i. liberorum procreatio, & sacramentum,
 hoc est uita indiuidua. At si fuerit error in persona (ut si
 mulier aliqua pro altera supponatur) matrimonium non
 erit, mutata enim substantia, consensus esse qui potest
 in eius errore? Quoniam qui paratus erat in Iuliam uerbi
 causa consentire, is si in Corneliam simulantem se Iulia-
 am esse deceptus consentire se professus fuerit, aut uerba
 consentientis protulerit, non continuo censeretur con-
 sensisse, in Iuliam enim si adesset, paratus erat consenti-
 re, non in Corneliam. quae ratio eadem est feminarum in
 uiros. Cui sententiae si occurratur exemplo Iacob, de quo
 est in libro Geneseos (huic enim post dluturnam septem
 annorum seruitutem, quam pactus seruierat pro Rachele
 supposita fuit loco eius Lia) responsum in promptu, non
 prius Liam factam esse uxorem Iacob, quam cum ipse
 dolo cognito acquieuit Laban exhortanti se, ut cum ipsa
 hebdomadam dierum copulae adimpleret, & iterum
 nuptias.

4. sen. di. 30,
 29. q. 1, circa
 principium

29. q. 1, quod
 autem.

Super gen. &
 habetur. 4. sen.
 di. 31.

29. q. 1, quod
 autem.

Cap. 29.

DE RITV NVT. ET DISPEN.

29. q. 2. si quis
ingenuus.

nuptias Rachelis, si totid em seruisset annos, paciscenti. ut enim iam saepe diximus, matrimonium quod nullum fuerit defectu prioris consensus, incipit esse, rarumque fit, si postea liber assensus consequatur. Similis propemodum ratio est, si fuerit error in conditione: hoc est, si persona contrahentis ingenua credita, reperta fuerit seruire. si quis enim cum suus non sit, alteri se tentet addicere, contractus sponte sua uacillabit, nisi alter haud ignarus conditionis quantulacunque illius usura, sit aequo animo contentus. Quidam addunt nobilitatis errorem, qui tamen non aliter obstat, nisi recidat in errorem personae. Nam quae forte parata erat, in nuptias senatorij adolescentis, quem nunquam uiderat, consentire: hac si decipita fuerit plebeio pro senatorio supposito, matrimonium non erit propter errorem: qui dicitur quidem esse nobilitatis, sed si uerum querimus, est potius personae. Nam si eadem adolescentem de facie nosset, & nobilem rata in eius coniugium consensisset, tali errore non magis infirmaretur matrimonium, quam si in fortuna aut in moribus fuisset erratum. quod nihil officit contractui: cum tamen error in persona matrimonium impediatur lege naturae. tollit enim liberum consensum in eo quod est uelut substantia nuptiarum.

Ad haec, ineptitudo ad operam coniugalem ignorata, eadem lege matrimonium infirmat. Nec refert natura id malum, an casu, ueneficioue fuerit contractum. Et quidem optima ratione. nam quo sublato neuter nuptiarum finis contingat, hoc si abesse ab eo, cui paria non referuntur

LIBER. I.

feruntur ignoretur, nutabit haud dubiè, aut corruet potius matrimonium, commutationis iniquitate non cognita. Est autem naturalis ineptitudo in uiro perpetua membri genitalis deiectio, quæ frigiditas appellatur, aut uirilitatis orbitas: in fœmina naturæ coarctatio, uel ad omnes uiros uel ad eum de cuius matrimonio agitur relata. in utroque infirmior ætas: quæ finitur pûbertate. Accidentaria uerò, quæ per ueneficia uel artes Magicas quæ sita, uirum tum ad omnium fœminarû concubitus, aliàs ad eius amplexus de qua quæritur, inutilem fecerit. Quibus ex causis factò diuortio, compoti ad alterius nuptias transire licet: impoti non licet, nisi frigeat huic iniuria ueneficij, qui cæteris mulieribus uirilem operam dare nō impediatur. Nam quæ mulier ob naturalium angustias hunc uirum non admittebat, ea si alium experta priori fuerit habilis facta, ad ipsum pristinû maritum (si similis sit utriusque conditio) lege renocatur.

Præterea sacri ordinis initiatio perinde obstat matrimonio. Ita cùm aliis clericis sint permissa coniugia, sacerdotibus, diaconis & subdiaconis penitus sunt interdicta: & si fuerint contracta, dirimuntur: non solum quia statuto Ecclesiæ talium matrimonia sunt illegitima, sed ea quoque de causa, quod qui sacris ordinibus initiatur, Ecclesiæ uelut uinculo indissolubili copulatur, astringique uidetur solemnî uoto castitatis: quæ castitas cum liberorum procreatione constare non potest lege naturæ. procreatio enim (ut sæpe diximus) finis proprius est matrimony. Nam licet inter Mariam & Ioseph, qui

di. 32. c. placuit
it. c. 27. q. 1.
c. ut lex.

C. j.

casti.

DE RITV NVPT. ET DISPENS.

castitatem nouisse creduntur, uerum fuerit coniugiū, alia tamen ratio fuit illarum nuptiarū, in quibus sine uirili opera proles contigit diuinitus: & cetera quæ bona uocantur matrimony affuerunt. Itaq; merito impedimentis huiusmodi, castitatis aut religionis uotū. annumeratur, modo fuerit nuncupatum sollemniter. quod efficitur: uel sacri ordinis initiatione, ut quibusdam placet, uel religionis autoritate Ecclesiæ comprobata professione. simplex enim uotum quanquā obstat matrimonio, quominus sine peccato contrahi possit, tamen contractū non dirahit. ceterū peccabit letaliter, qui post talem uoti nuncupationem ductam sollicitauerit ad operam liberorum: & sollicitatus ipse, ne uotum fallat, tenetur ad aliquam religionem commigrare: quoniam ipsius culpa factum est, ne possit aliter castitatem seruare.

Item dispar religio irritum facit matrimonium: est enim contra uetus Dei præceptum, cuius illa uerba sunt: Ne accipias uxorem de filiabus alienigenarū filijs. tuis, ne traducant eos post deos suos. Quod præceptū secutus Esdras huiusmodi cōiugia, quæ filij Israël cum externis contraxerant separauit. Neq; uerò solum in testamento ueteri hoc fuit obseruandū, sed in lege Euangelica multo etiam magis authoribus Ambrosio et Augustino: quorū alter in libro de Patriarchis, alter ad Polentum scribens talia connubia uitanda prorsus, & nefanda esse cōfirmant. Quibus Vrbansenis concilij decretū uel in primis astipulatur. quo cautū est, ut quicunq; tantum nefas admisisse cognoscitur (utar enim uerbis ipsius) à Christi-

ano

LIBER. I.

ano cœtu atque conuiuio, & à cōmunionē Ecclesiæ pro-
tinus segregetur. Quod sic tamē accipi debet authore Au-
gustino: si quis cū Christianus esset, externæ religionis
aut sectæ coniugē duxisset. nam qui erant ante Christia-
nismū coniuges, horū alterutri accepto baptismo uxorem
uel maritū in pristina secta perseuerantē uel retinere li-
cebat olim, si spes esset futuræ pietatis: authore Paulo:
uel si secus, repellere. Iam illud per ēpicuum est nō licere
cuiquam uxorem habenti alteram ducere, aut quæ uni
marito est nupta alteri nubere. Quod si factum fuerit, a-
dulteriū uocari debet, non coniugium. Christi enim sunt
illa uerba in Euangelio: Quicumque dimiserit uxore su-
am, nisi ob fornicationē, et aliam duxerit, mœchatur. Nā
si uxore repudiata aliam ducere non licet, profecto reten-
ta multo etiam minus. neque enim si uxorem repudiare
peccatū est, protinus alteram ducere adulteriū fuerit, si
plures simul habere permittatur. & item Deus in consti-
tutione huius sacramenti, Propter hoc inquit relinquet
homo patrē & matrem, & adhærebit uxori suæ Quo in
loco quoniā uxori dixit, non uxoribus, et addit, & erunt
duo in carne una, complurium uxorū connubia uetuis-
se uideri potest. Itaque non opinione aut hominū insti-
tuto multarum simul uxorū coniugium prohibetur,
sed lege diuina & ea quadatenus naturali: ut uiri doctis-
simi tradidcre. qui si quid contrā à sanctis patribus fa-
ctum traditur in ueteri testamento, id eis quadam indul-
gentia Dei ac priuilegio contigisse, sed tamen tacito con-
tendunt: quoniam ut lex ipsa publica de uxoris unitate,
C. y. nun.

Aug. ad polēm.

1. ad. Cor. 7

Matth. 19.

Tho. 4. sen. di.
33. art. 1.

DE RITV NVPT. ET DISPENS.

De diuor. cap.
gaudemus.

nunquam apertè in ueteri quidem testamento data esse reperitur, sed cordibus hominum naturaliter creditur impressa: ita nec priuilegiū in eam seu dispensatio scripto aut uerbo data esse legitur: sed (ut ipsorum uerbis utar) per inspirationem internam, quæ primum facta sanctis patribus, per eorum exemplum ad alios est deriuata. quo tempore oportebat hoc naturæ præceptum prætermitti, ut maior esset multiplicatio prolis ad Dei cultū educandæ. Sed ne quis putet hanc legem iuris esse naturæ quòd propriè intelligatur, Augustini librū legat cui titulus est de bono coniugali: in quo multa præclare, & illud in primis scriptum reperiet: Antiquis iustis nō fuit peccatum quòd pluribus sœminis utebantur. neque contra naturam hoc faciebant: cū non lasciuiendi causa, sed gignendi hoc facerent. neq; contra morem: quoniam eo tempore ea fiebant, neque contra præceptum: quia nulla lege erat prohibitum.

31. q. 1. si quis
uiuente maris
to.

31. q. 1. relatiū.

Sunt præterea nonnulla crimina quæ perinde ac res supradictæ matrimonium impediunt. In primisq; si uxoris adulteræ flagitio maritus fuerit de medio sublatus, ut domum uacuam relinquat adultero, nefas esse sceleris mulieri post uiri necem adultero nubere, decretum est concilij Triburientis. Neque uerò solum in hunc modum patrato scelere, coniugium adulterorum sacra synodus detestatur: sed etiam si adulter marito uiuente fidem nuptiarum uxori dederit, si marito ipsa superfuerit. licet enim maritus absque adulterorum culpa discesserit. quia tamen data est occasio uitæ coniugis insidiandi, merito

est.

est adulteris post pernicioſa pollicita matrimonium in-
terdictum. Ad hac ſiquis uiuæ uxoris pellicem ſolutam
duxerit, non ſolum tunc nuptiæ non erunt, ſed ne mor-
tua quidem uxore ſi rursus pellicem ducere tentauerit.
dummodò fuerit utrique exploratum impedimentum.
Nam ſi quæ facta eſt pellex, hæc bona fide ignaraque do-
li conſenſit, matrimonium conſtabit, niſi eadem cognita
fraude reclamauerit: quæ omnia retro agere licet. Eadẽ
eſt enim ratio uiri in uxorem, quæ uxoris in uirum.

De eo qui dux-
ca. cum habes
ret. & cap. ex
literis. &c. ſi
quis uxorem.

Reliquum eſt ut de conſanguinitate & affinitate
inſtituto noſtro diſſeramus. his enim rebus inter-
cedentibus, partim naturali & diuino, partim pontificio
iure impediuntur, nullaquæ ſunt matrimonia. Eſt autem
conſanguinitas (ut de hac prius diſputemus) hominum
ab eadem ſtirpe propinqua genus ſuum repetentium ſo-
cietas naturalis. hic eſt enim intellectus uulgatæ theolo-
gorum definitionis: qui conſanguinitatem uinculum eſ-
ſe aiunt perſonatum ab eodem ſtipite deſcendentium car-
nali propagatione contractum. Quo plus autem minùſue
quique ab ea quam diximus ſtirpe diſcedunt, hoc plus
aut minus inter ſe conſanguinitate contingunt. quæ in-
terualla gradus ſolent à iuris interpretibus nuncupari:
propterea quòd genus ab authore ſui per quosdam uelut
gradus ad poſteritatem deſcendat, Sed quoniam non om-
nes eodem inter ſe modo ſpectant, ſed alij recta, ut pater
filius & nepos: alij tanquam ex obliquo, ut fratres et con-
ſobrini uel patrueles, & qui ſequuntur, idcirco alteri in
recta linea deſcendere aſcenderẽue, alteri ex latere ueni-

DE RITV NVPT. ET DISPEN.

re dicuntur. Ceterum quoto quique gradu inter se contingant aut distent, in descendantibus quidem aut ascendentibus non est dissensio. constat enim filium à patre primo gradu distare, nepotem secundo. pronepotē tertio, & ceteros eodem modo, nec refert ascendatne an descendat connumerandi ratio. quo enim gradu filius à patre, hoc pater à filio haud dubiè distat. Qui autem inter se uelut obliqua consanguinitate ex latere coniunguntur, horum propinquitatis gradus aliter ab alijs computantur. nam iure ciuili fratres in secundo gradu collocantur, filij fratrum in quarto, & ceteri eodem modo. his enim computatio fit per lineam incuruam: quæ uerbi gratia à filio profecta ascendit ad patrem, & ab hoc rursus descendit ad alterū filium & sic tot gradus existunt quot sunt personæ hac ratione connumeratæ una excepta. iure uero pontificio fratres habent primum gradum inter se, filij fratrum secundum: & pari ratione ceteri. Ita fit ut quot quique gradibus à cōmuni principio distant, si pari intervallo descendant, tot inter se abesse dicantur. Nam si alter altero longius abierit, eius non prioris habendam esse rationem uiri eruditissimi censuerunt. quorum ueterem uelut formulam Gregorius nonus lege sancimit

35. q. 5. ca. ad
sedem.

35. q. 5. cap. pa
rentela.

De consan. &
affi. uir qui.
ibi glosa.

Quibus rebus constitutis, iam in quibus consanguinitatis gradibus & quo iure connubia sint prohibita dispiciamus. Iure igitur naturali non solum filijs atque parentibus mutua connubia sunt interdicta (ceteris quoque animantibus, nedum hominibus, tales coitus duce natura uitantibus: ut de equo traditū est à ueteribus) sed cun-

ctis

LIBER .I.

Et si etiam qui recta linea descendendo aut ascendendo collocantur: Naturalis enim reuerentia & obseruantia filiorum in parentes & maiores (quæ ipsorum connubia respuit, propterea quod coniuges pares esse debent lege naturæ) maior est in quos: & quo altius ascenditur, hoc etiam magis augefcit. Quamobrem Paulus prudentissimus iuris consultus, iure inquit gentium incestum comittit, qui ex gradu ascendentium uel descendentium uxorem duxerit: quod in infinitum procedere Gaius est auctor. Inter eos autem qui obliqua consanguinitate in quocunque gradu iunguntur, coniugia fieri non uetantur lege naturæ: nisi legem diuinam ueterem, naturæ quoque legem uelis appellare, ut quidam abutentes uocabulo.

Ari. 1. poli.

ff. de ritu nup.
lc. iure gentiū.

lege nupr.

Matrimonia igitur consanguineorum ex latere uenientium non sunt natura prohibita (constat enim olim cum homines nullis nisi naturæ legibus tenebantur, fratres etiam cum sororibus in matrimonio conuenisse) sed partim priscis legibus diuinis uetita sunt, partim pontificijs: ut de iure civili taceā: quod multū in hac parte cum pontificio conuenire non poterit dubitare, qui titulū eius De ritu nuptiarū perlegere non grauabitur. Deus enim per Moysē populo Iudeorū (cui successerūt Christiani) legem dedit, ne quis ad proximam sui sanguinis accederet turpitudinem eius reuelaturus. sed in huius præcepti explanatione ex consanguineis à latere sorores tantum ex pari gradu uenientibus exclusit à matrimonio: ex alijs materam & amitā, præterea neminē. Iure uerò pontificio, ueteri lege Gregorij et Nicolai pontificū, et Lugdunen. concilij usq. ad septie

Leuiti. 18.

35. q. 3. pro
genua.

DE RITV NVPT. ET DISPEN.

35. q. 3. cap. ac
co. 26. ca. nulli
De consan. cap
non debet.

ad septimum gradum pertinebat prohibitio. pōst autem ab Innocentio tertio in generali concilio ad quartum gradum est reuocata, non sine erudita p̄satione, qua huius mutationis causa strictim prudētē r̄que redditur.

Li. 15. c. 16.

Cur autem matrimonia consanguineis inter ipsos olim permissa, pōst fuerint iure diuino atque pontificio prohibita, prudentissimē (ut cetera) & accuratiū explicat Augustinus in eo libro cui titulum fecit, de ciuitate dei. Vt enim fratres cum sororibus connubia iungerentur, necessitatem fecisse tradit & hominum paucitatē: quā cū summa esset initio rerum & statim post diluuiū, cui pauci admodum superfuere, genus humanum per connubia utcunque dabatur tunc fas erat multiplicare. pōst uerō tali necessitate causaq̄e sublata, habitam esse rationem dilatandae charitatis: ut plura essent necessitudinis amorisq̄e uincula, quibus homines astringerentur, si inter alios cognatio, inter alios affinitas beneuolentiā conciliarer.

Diximus de consanguinitate, quae non solum obstat contrahendo matrimonio, sed dirimit etiam contractum, iam de affinitate quae huic finitima est, disseramus.

Affinitas est uinculum necessitudinis cum externis quod ex coitu naturali consanguineorum existit. Licet eim aliquando per uetitum concubitum, aut per matrimonium pontificis indulgentia priuilegioq̄e contractum congruat, ut qui consanguineus erat idem affinis efficiatur, hoc tamen ex accidenti p̄terq̄e rationē affinitas contingit. Nam ex illicito etiam concubitu af-

De eo qui co.
consan. uxor.
sue. cap. tunc
fraternita,

fini-

fini-
tatem contrahi, declarat id quod Innocentius tertius
ad archiepiscopum Strigoniensem rescripsit: affinitas in-
quit post matrimonium inique contracta, illi nocere non
debet, qui iniquitatis particeps non existit. loquitur e-
nim de affinitate ex turpissimo coitu cum uxoris sorore
nata.

Affinitatis porro genera ueteres tria esse statuebant
quæ matrimonia infirmarent. Primi generis affinitas
ex coitu siue matrimonio consanguinei cum externa nas-
cebatur: ut inter leuirum & glotem, inter Esau (exem-
pli gratia) & Rachel uxorem Iacob fratris eius. secundi
porro ex primi generis affinis cum exteriori: qualis esset
(ne à proposito exemplo discedamus) inter Esau & eum
qui mortuo Iacob Rachel uxorem duxisset. porro tertium
genus eodem modo per matrimonium siue concubitum se-
cundi generis affinis efficiebatur. Sed cum tam longè la-
teque pateret affinitas, & olim matrimonia in nullo non
genere impediret, concilio tamen Lateranensi (cui præfu-
it Innocentius tertius) antiquatæ sunt leges pontificiæ,
in secundo & tertio genere matrimonia interdicentes:
& affinitas quæ connubijs non secus ac consanguinitas
obstaret, ad primum tantum genus iustissimis de causis
reuocata contracta, est: atq; ita contracta, ut prohibitio,
ueterilegē in omni genere ad septimum usque gradum,
ut in consanguinitate serpebat, deinceps quarti gradus
primi generis angustis intercluderetur.

Gradus autem in affinitate numerandi eadem prope-
modum, quæ in consanguinitate ratio est. Nam ut in re-

Affinitatis
genera explis
cantur in glos
sa ca. nō debet
De cons. & aff.

Eodem tit. cap.
non debet.

35. q. 5, porro
de.

D. j.

etā

DE RITV NVPT. ET DISPENS.

Et a linea patris & filius primum gradum efficiunt consanguinitatis, sic nouerca & priuignus, aut nurus & socer. affinitatis primum gradum constituunt. Item ut ex obliquo fratres sunt in primo gradu consanguinei, sic leuir et glos affines. maritus enim & uxor cum caro una efficiantur, non gradum facere sed quasi stirps & caput esse statuuntur, unde uelut rami hinc inde affines enascantur. Ita quo quisque propinquitatis gradu attingit eum, qui est tanquam caput affinitatis, hoc cum ipsius uxore per affinitatem coniungatur. quæ ratio eadem est cum marito consanguineis uxoris. Caterum licet affinitas, cognationis (cuius est quasi propago) rationem ad amissim propè dixerim amuletur, atque adeo à quibusdam cognationis nomine nuncupetur, interest tamen, quòd cum propinquitas longè ulterius progrediatur, affinitas una persona externæ cognationis est contenta: ut exemplo potest commodius explicari. cognatione non fratres solum, sed filij quoque fratrum aut sororum, patru, auunculi, patruels, ac perinde consobrini inter se propinqui sunt. in affinitate uerò omnibus mariti consanguineis cum ipsius uxore intercedit necessitudo: ydem cum eiusdem mulieris cognatis filijsue ex altero uiro nullo tali uinculo constringuntur. Ac affinitas quidem quid sit, & quibus ex causis oriatur, eiusque gradus exposuimus. quibus rebus explicatis superest, ut quo iure & quatenus matrimonia affinitatibus impediantur differamus.

Inter affines igitur, qui in recta linea quibusuis interuallis collocantur matrimonia, iure naturæ quibusdā uidentur

dentur esse nulla: uelut insitum sit hominibus (qui modo naturam non corruptis moribus deprauauerint) ut patrū uxores proxima matribus ad quarum uicem propè uidentur accedere obseruantia ac reuerentia prosequantur. a uorum porro atque proauorū, & qui deinceps sequuntur hoc etiam magis, quo in illorum quemque maiorem reuerentiam coniugali aequalitati inimicam natura nobis ingenerauit. In obliqua uerò linea matrimonia nullo gradu affinitatis per naturam excludi, declarant cū alia heroici temporis exempla, tum in primis Iacob: qui etiam Lia priore coniuge uiuente Rachel sororem eius primo sibi affinitatis gradu coniunctam uxorem duxit. ut in cæteris obliqua affinitatis gradibus quam uim habeat natura, non possit dubitari: cū hanc ne in primo quidē gradu matrimonijs obstare constet. At iure ueteri diuino non solū nouerca & priuigna atque nurus (quæ in recta linea collocantur) matrimonia prohibebantur, sed etiam ex obliqua uxorem patrui sine ulla exceptione, fratris uerò nisi absque liberis decessisset, matrimonio sibi collocare nefas erat.

Intelligendum est tamen de impedimentis nuptiarum, quæ à consanguinitate aut affinitate proficiuntur confirmandis nullam omnino mentionem à Christo uel Apostolis factam in nouo testamento reperiri: quo factum est ut omnes huiusmodi leges euangelicis tēporibus ad ecclesiastica decreta, nō ad ius diuinū aut naturale referēdas esse ab acutissimis theologis censeātur, præterq̃ de cōsanguineis descēdetibus aut ascēdetibus: quibus in

Scotus. 4. scilicet
di. 40. c. 46

D. y.

ter se matris

DE RITU NVPT. ET DISPENS.

Tho. 22. q.
54. Arti. 9.

matrimonia iure naturæ interdici, tradit Scotus. Thomas enim patris duntaxat & matris cum liberis connubia lege naturæ uetita esse censet: cæterarum personarum diuinis aut humanis legibus prohiberi. Cuius sententiã explicans Thomas Vius Caietanus, maximus hac memoria theologus, & cardinalis religiosissimus, cum docuisset leges diuinas ueteres cæterarum personarum connubia prohibentes iudiciales esse, non morales (nisi fortè ex accidenti) ac proinde Euangelica lege abrogatas, & ideo inquit hodie non ligant, nisi quatenus ab Ecclesia sunt assumptæ: ac propterea Papa dispensare potest cum omnibus personis, nisi cum matre & patre ut matrimonium contrahant. In affinitate enim nullam exceptionem faciunt, præter admodum paucos de quibus modò dicebamus: qui ascendentium descendentiumque in recta linea affinitatem excipiunt, prohibitionem eius ad ius naturæ speciosa magis quam uera ratione referentes. Nam cum rarissima sint priuignorum in nouercas obseruantie ac pietatis documenta, plena uita est tragicis exemplis, quibus nouercarum in priuignos mutuum odium infamat: ut appareat legibus potius quam naturali necessitudine tales nuptias prohiberi. In affinitate igitur religiosorum hominum prudentia eam rationem secuta, quam supra de uarijs legibus consanguineorum nuptias uetantibus authore Augustino retulimus, statuit iure pontificio, ut perinde ipsa matrimonium ac consanguinitas totidemque gradibus excluderet. Itaque olim ad septimū usque necessitudinis utriusque gradum prohibitio patebat: In-

nocentia

35. q. 3. cap.
multum.

incentio autem tertio pontifice, ut supra diximus in La-
texanen. concilio ad quartum gradum est reuocata.

De consan. &
affi. non debet.

Consanguinitatem & affinitatem duæ necessitudi-
nes emulantur, quibus antecedentibus nihilo ma-
gis nuptiæ consistunt: cognatio spiritalis, & quæ publi-
cæ honestatis iustitia dicitur. Illius (quæ tum ex baptis-
mo tum ex confirmatione sacramentis existit) tria gene-
ra faciunt: ut primo contineatur ea, quæ renato uelut fi-
lio cum patrinis matrinisque uocatis intercedit: hoc est
cum eo, qui ipsum baptizauerit, confirmaueritue, uel in
baptismo aut confirmatione tenuerit, & alterutrius con-
iuge. Nec refert de uiris, an de mulieribus loquamur. Al-
tero quæ his cum renascentis naturalibus parentibus ex-
istit. qui compatres inter se & commatres appellantur.
Tertio qua renatus cum patrinorum matrinarumue libe-
ris coniungitur: Sed quocunque genere cognatio spirita-
lis habeatur, pari ratione iure pontificio matrimoniū in-
firmat.

4. sen. di. 30.
q. 1. de eo qd.

Per leg. titulu
de cognatione
spiritali & 30
q. 1.

Atque illa eodem modo, quam publicæ honestatis iu-
stitiam diximus appellari: inde sumpto uocabulo quòd in
hoc impedimento sanciendo maiores nostri non ut in cō-
sanguinitate & affinitate rationem secuti sunt dilatan-
dæ inter homines charitatis (quæ tenuis admodum est
in huiusmodi necessitudine) sed quòd inter personas,
quibus hæc interest, nuptiæ parum ex publica Christia-
norum honestate conuenturæ uidebantur. Oritur autem
ut affinitas ex matrimonio, sic & in eisdem gradibus ob-
stans publicæ honestatis iustitia ex sponsalibus etiam.

De spons. ad
audientiam.

27. q. 2. ca. 1.
quis.

D. iij.

ille.

DE RITV NVPT. ET DISPEN.

illegitimè contractis, nisi si constet haud dubiè consensu
abfuisse: ut in infantibus, & furiosis ac mente captis in-
telligitur. Atque hæc quidem sunt res quibus præceden-
tibus nuptiæ (ut supra exposuimus) impediuntur, qui-
bûsq; neglectis si fuerint contractæ dirimuntur. Nam si
semel legitimè constiterint, nulla ratio, qua distrahi pos-
sint incidere ualet, nisi quòd adulteram coniugem licet
marito dimittere, Christo ipso authore: qui rogatus à
Phariseis, num liceat homini uxorem suam quacunque
ex causa dimittere, quod deus inquit coniunxit, homo nō
separet: dico autem vobis quicumq; dimiserit uxorem su-
am nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mæchatur:
& qui dimissam duxerit mæchatur. Quæ uerba sic sunt
cum aliorum sanctorum patrum consentienti sententia,
tū in primis Hieronimi & Augustini scriptis declarata
nō ut propter adulteriū cuiquam liceat coniugio dissolu-
to ad secundas nuptias migrare (hoc enim ut fiat nulla ra-
tione potest cōtingere ijs, qui semel in Christo fuerint le-
gitimo matrimonio cōiuncti) sed ut casto marito permis-
sum esse intelligatur ab adultera uxore thoro & domo se-
parari, & perinde uxori pudicæ à uiro qui se tali crimi-
ne complicauerit. Nec enim ut testatur Hieronymus, ad-
ultera uxor dimittenda est & uir mæchus retinendus,
sed apud nos inquit quod non licet fæminis, æquè non li-
cet uiris, & eadem seruitus pari conditione censetur.
Quam sententiam Augustinus quoque in opere de bono
coniugali confirmauit, & item in libro de adulterinis
coniugijs. licet enim uxor adultera grauiori se crimine,
quàm

Matth. 19.

Hic. de morte
fabie. & habe-
tur. 4. sen. di.
35. & cau. 32.
q. 5. præcepit,
& proximo.
Aug. super es-
pistolam Pauli
ad Cor. & ha-
betur. 32. q. 7.
c. Apostolus.
Ex con. sole. 12
& habetur. 32
q. 5. cap. præ-
ceptum domi-
ni ad oceanum.

habetur. 32. q.
7. interuenien-
te & proximo

quàm mæchus maritus obstringat (quatenus hic ex matrimonio bonis appellatis thoro, & sacramento: illa etiã proli, quæ coniugij proprius est finis, iniuriam facit incertitudinem asserendo) tamen in utroque satis magna causa est ad diuortium faciendum.

Neque uero semper maritus adultera uxori repudium dare legibus permittitur, sed dantur exceptiones, quibus maritus adulterij criminem in uxorem intendens repellitur quibûsque cogitur eandem uel inuitus retinere. quæ septem omnino à sanctis ac eruditissimis uiris numerantur.

quarum una est de qua modò differebam, si ipse quoque uir adulterij teneatur, nihil est enim iniquius auctore eodem Augustino, quàm causa fornicationis uxorem dimittere, si & ipse conuincitur fornicari. Altera est, si

uxor à uiro fuerit cuiuspiã alteri prostituta, exceptio enim lenociniij accusantem maritum etiam iure ciuili repellit.

quarum exceptionum utrique ius facit mariti pax uel etiã maius crimen. paria enim delicta mutua compensatione tolluntur. Tertia exceptio datur si repudiata ante utriusque baptismum suo iure nupserit alteri. post enim eandem

recipere Innocentij tertij decreto tenetur: scilicet quia huius adulterij culpa non uxori pudicæ assignari debet, sed uiro qui tale repudiando adulterio fecit occasionem. Quar-

ta si post diuturnam absentiam mortuum maritum probabili coniectura credens alteri nupserit: ut si captus ab hostibus quinquenniũ à tempore captiuitatis excessisset. tunc enim

mulier ad alias transire nuptias iure ciuili permittebatur. Quinta si ab eo qui se maritum in tenebris simulauerit, per-

dolum

Tho. li. 4. sen-
di. 15. arti. pri.
et alij do. in ca.
di. in lib. de ser-
domini, et uide
32. q. 6. p. totum
De eo qui co-
eonsan. uxo.
sue discretio-
ne. ff. solu. ma-
trimonio, l. c. u.
mulier. De di-
uor. gaude-
mus. l.

34. q. 1. c. u. per
bellicam.

ff. de diuor. l.
uxoris, 34. q. 2.
in lectum.

DE RITV NVPT. ET DISPEN.

37. q. 5. pro
posito.
De ciui. Dei
li. 2.

dolum fuerit uiolata, ignorantia enim excusatur. cui si-
milis est ratio si fuerit uiolenter oppressa: quæ sexta ac-
ceptio est. uis enim allata non leuat modò, sed tollit etiã
omnino peccatum, authore Augustino, qui eius dictum
uehementer laudat, qui in crimine uiolatæ à Collatino
Lucretiæ duos fuisse dixit, sed unum adulterium com-
misisse. Septima exceptio datur indulgentia mariti, si
post uxoris adulterium operam liberis dando cum ea re-
dierit in gratiam.

4. sent. di. 39.

De ser. domini
& habetur. 18
q. 1. per idolola-
triam.

De adulte. con-
iugijs. li. 2. &
habetur. 28. q.
1. non solum.

Vbi supra de
ser. domini.

Sed quanquam fornicatione, quæ adulterium appella-
tur, propriè adulterorum coitus significetur, sunt tamen
alia crimina, ut hæresis, aut impius deorum cultus, quæ
per translationem & similitudinem adulteria, spiritualia
tamen, & uocentur & intelligantur: quæque diuertendi
licentiam perinde præbeant atq; ea quæ propriè adul-
teria intelliguntur. Itaque Augustinus idololatria (in-
quit) quam sequuntur infideles, & quælibet noxia su-
perstitio fornicatio est. Et alio in loco nò solum (inquit)
mæchatio est illius qui carnem suam coinquinat, sed etiã
am qui simulacrum facit, mæchatur: quòd si in his fa-
ctis perseuerat, & pœnitentiam non agit, recede ab illa,
& noli uiuere cum illa. Ad summam, fornicationis ap-
pellatio tam latè patet authore Augustino, ut quodcunq;
flagitium coniugis alterutrius alteri uehementer ac per-
tinaciter obsit, quominus ualeat religionem colere, eandẽ
notionem & uim ac adulterium ad diuertendum habere
intelligatur. Nam licet mariti crimina maxima turpissi-
maque sint, nisi tamen uxorem à religione, atque Dei
cultu

LIBER. I.

cultu deterreant, non licebit uxori à marito facinoroso diuertere: nec è diuerso marito ob similes causas uxorem repudiare.

Sed quòd ratas nuptias adulterio tantum aut simili flagitio dirimi posse diximus, id sic accipi oportet, dum utrique maneat ea uita, in qua fuerit matrimonium contractum. Nam morte alterutrius interueniente, soluta est uinculo iugali persona superstes: nec alias nuptias asciscere authore Paulo uetatur. Mortem porrò duplicem esse, uiri religiosi tradi. dere: naturalem, quæ est animæ atque corporis discessus: spiritalem, cùm religioni deuotus quispiam ex cõmuni & mundana in spiritalem uitã migrat, & deo quasi nascitur. ergo factũ est ut professione quoq; religionis matrimoniũ dissolui placuerit patribus sanctis. Vt aut post nuptias alterutri liceat religioni se deuouere, tribus omnino modis accidere potest: primo, si coniux adulterij conuincatur. secundò, si consentiat idem, siue perinde se religioni mancipauerit, siue in uita quæ dicitur secularis, citra suspicionem tamen incontinentiæ perseueret. tertio, quamdiu uirili opera non fuerit matrimonium consummatum. Atque hoc quidem ultimo modo licet in seculari uita perseueranti ad alias transire nuptias: secus nulla ratione datur.

De cõuer. con
stitutus. c.
cũ sit eodẽ tit.

ca. uerum post
eodẽ tit.

LIBRI PRIMI FINIS.

Ej. 10 AN:

IOANNIS GENESII SEPVLVEDÆ
cordubensis, artium & Theologiæ doctoris,
De ritu nuptiarum & dispensatione
Liber secundus.

HActenus de impedimentis nuptiarum,
hoc est, de ijs rebus, quibus antecedenti-
bus matrimonium non consistit, & quo-
res quæq; iure impediret, explicauimus,
deinceps quatenus in singulis locus sit
pontificis maximi dispensationi differemus. priuilegia e-
nim iuniores, ac indulgentias principum, dispensatio-
nes: & ipsum indulgere, dispensare dicunt: nouis quidē
uocabulis, sed quæ necesse fuerit in hac questione passim
à nobis usurpari. Dispensatio igitur (ut à uiris doctissi-
mis definitur) est iuris communis ob necessariam aut uti-
lem causam prudens relaxatio. quam si uolumus eius cō-
siderare principium, à natura profecta, nec utiliter mo-
dò ad remp. administrandam, moderandamque religionē
sed etiam necessario summisq; rationibus inductam esse
intelligemus. Quanquàm enim dispensatio legibus & in-
stitutis aduersa esse uideatur, si tamen eius uim perqui-
sitius atq; diligentius inquiras, nihil aliud eā esse reperi-
as, quàm legē quandam non libris conscriptā in ænēisue
aut marmoreis tabulis incisam, sed quæ ab æterna lege
deriuata, & in principum iustorum sapientumq; animis
impressa, cū res poscit, ea singulis ciuibus pro cuiusque
merito dispensat, hoc est distribuit, ac impartitur, quæ
scriptarum

scriptarum legum seueritate negata esse uideri possunt. Plato in lib.
qui ciuilis in-
scribitur,
 hominum siquidem, ut Plato tradit, ac humanarū actio-
 num in æqualitates faciunt, ut nulla lex queat, quod cū-
 etis simul cōmodissimum sit, atq; iustissimū adamussim
 complecti, & quod semper optimè cadat præcipere, nec
 humanarum ingens inconstantia permittit, simplicē quā
 piam artem de rebus omnibus, & in omne tempus cōsti-
 tui. Porro legem similem esse ait homini pertinaci & im-
 perito, præterq; suum præscriptum nihil fieri permittenti
 qui ne interpellari quidē se patitur, etiā si qua incidat ex-
 tra ordinem causa, in qua commodissimū sit, aliter fieri, q̃
 pro ratione, quā ipse semel instituerit. Itaq; licet leges cō-
 dere munus sit regie facultatis, negat tamen oportere, ut
 leges magis, quā uir regius prudentia instructus in admi-
 nistranda rep. ualeant nimirū ut siquid inciderit, ut in-
 cidere persæpe solet, quod secus fieri ac lege cauetur, ho-
 nestū ac iustū esse pro sua sapientia iudicauerit, nihil ue-
 ritus rigidam legis seueritatē, ipse quod factu optimum
 honestissimūq; fore putauerit, pro conditione tempo-
 rum, negotiorum ac personarum statuatur. Vel abroganda
 penitus lege, quā temporū uicissitudo reip. inutile reddi-
 derit, alijsque, si res poscet ratioque suaserit, denuo con-
 dendis, uel quod longē sæpius fieri oportet, aliquid in pri-
 uata quapiā causa præter legem publicā statuendo, per e-
 am, quam à ueteribus diximus principis indulgentiam,
 à iunioribus dispensationem appellari, illis ad principis
 liberalitatē spectantibus, quam contra scriptas leges, aut
 mores pro cuiusq; dignitate aut meritis, iustis deniq; de
 E.ij. causis

DE RITV NVPT. ET DISPENS.

causis impartitur, his factum intuentibus, quo iura priuata singulis ob easdem causas præter communes leges quodam uelut pondere ac mensura distribuuntur. Nam cum lege quod plerisque, magnaque ex parte conducit, caueri possit: quod singulis exactè ac omni tempore, non possit: necesse est, non solum utile, ad iustitiam colendam, & uitam hominũ moderandam, ut princeps rexque prudens legibus dominetur, atque ita dominetur, ut non ualde sollicitus, quid leges contra iubeant, id semper sequatur in tanta rerum uarietate, quod rectissimum ac commodissimum sit primum reip. deinde singulis ciuibus citra reip. detrimentum. Nam & illa Platonis, qui nobis erit propter summam eius sapientiam, & auctoritatem sæpe citandus, præclara prudentissimaque oratio est, sapientem bonumque principem debere, non secus ciuium, reip. q. salutem, quàm gubernatorem nautarum, nauisq. incolumitatem spectare. ut enim ille non scripta quædam sed artem pro lege adhibens suos nautas conseruat, sic (inquit) eorum administratio quàm optima fuerit, qui talem imperandi facultatem nacti uim artis legibus multo potiore sequuntur. Nam quicquid agunt prudentes principes, peccatum abest, modo id, quod quidem permagnum est, tanquam scopum quendam intueantur, ut ciuibus suis arte atque ratione iustissima quæque distribuant, eosdemque in officio contineant, conseruentque, aut meliores, quoad fieri possit efficiant, quæ ratio (ut ad summi philosophi auctoritatem gentium quoque testimonium accedat) tanti fuit nonnullis nationibus, ut leges omnes.

nes præter pauca quædam instituta à suis ciuitatibus sumouerint, easque moribus principumque & magistratum prudentia maluerint gubernari. quod in Africa et in Asia plerisque populis accidit, & in orbe nostro reip. Veneretorum. quid ita? nempe quia uidebant, si leges semper essent adamusim seruandæ, sæpe in summo iure summam iniuriam inesse: sin temporum ac personarum habita ratione, priuilegijs & indulgentia principum aut magistratum, hoc est dispensationibus, remittendæ, id toties esse in tanta rerum inæqualitate ac uarietate faciendum, ut id satius esse uideretur, cuncta iudicia fidei, atque prudentiæ magistratum committere. quarum gentium consilium quanquam non omni ex parte sapientissimorum iudicio probetur, declarat tamen, qui legibus utuntur, ijs legum relaxationes sæpe & multum esse non solum utiles, sed etiam iustissimas & necessarias.

Quibus rebus expositis, quoniam leges condere, easdemque cum res poscit, dispensationibus remittere, munus esse diximus, principum ac regum dignitatis, huius rei causam operæ precium fuerit paulò accuratius explicare. hæc enim facultas quanquam sapientium uirorum prudentia contineri uideatur, merito tamen principibus ac regibus, summisque magistratibus iure gentium delata est, breuiter ijs, quorum summa auctoritate res p. administratur. Cuius mihi rei quoquo uersus intuenti quattuor omnino cause fuisse uideri solent. Vna, quia principis regisue prudentia in bene instituta rep. non unius, aut paucorum, sed multorum hominum usu rerum, atque doctrina

DE RITV NVPT. ET DISPEN.

præstantiam consilio, ut in condendis, sic in interpre-
tandis, ac temperandis legibus, iuuari & debet, &
solet authore Platone, cuius ea uerba sunt: Quo-
niam (inquit) non nascitur rex in ciuitatibus, qualis in
apum examinibus, qui ab ipso statim principio corporis
animique habitu cæteros unus antecellat, necesse est con-
ueniant, qui leges institutaque conscribant, uestigia ue-
rissimæ reip. ut par est obseruantes. Altera causa est, quo-
niam cum legum quo magis quæque bonum publicum at-
tingit, hoc iustior habeatur, optima ratione ipsas conden-
di uel interpretandi, aut etiam abrogandi potestas, penes
eum collocatur, cuius omnium maximè interest, reip. cui
præest, saluam esse, atque dignitatem & commoda sua
retinere, quod condendis moderandisque legibus potissi-
mum efficitur. Tertia ratio est, atque haud scio an omni-
um maxima, quod iustorum regum atque principum ani-
mos in omni rep. condenda uel administranda, diuino sæ-
pe impulsu magis, quàm humano consilio ferri, ac uicif-
sim reuocari, eorundemque deū, quàm priuatorū hominū
longè maiorem curam gerere prudentissimi homines om-
ni memoria uelut duce natura crediderunt. ut Homerici
Nestoris de sōnio maximi regis oratio declarat. quā ho-
minibus insitam opinionem non solū magnorum philoso-
phorum authoritas auxit, sed etiam oraculum illud diui-
num confirmauit, cor regis in manu dēi, & illud, per me
reges regnant: & legum conditores iusta decernunt: per
me principes imperant, & potentes decernunt iustitiam.
unde Augu. rex inquit adoratur in terris tanquām uica-
rius

Prouerb. 21.
Prouerb. 8.

Aug. uete. &
no. 1. st. 9. 91.
& 92.

LIBER .II.

rius dei, qui alio quoque in loco, rex (inquit) dei habet imaginem sicut episcopus Christi. Accedit quarta causa, quoniam iura legesque dare eorum potissimum dignitati conuenit, quorum imperio uelis nolis parendum est. Cū ergo principes ac reges ea potestate sint, ut siue iusta præcipiant, siue imperent iniusta, nulli subiectorum sit tutū recusare: dubitari non debet, quin leges condere, easdēque cū oportebit intendere, ac uicissim remittere, ad ipsos maximè pertineat.

Quo intelligitur hæc facultas ad eam potissimum scientiam doctrinamque referri, quæ ab Aristotele atque Platone ciuilis scientia nuncupatur. cui cæteras omnes disciplinas subiectas esse tradunt, à cuius dignitate tam procul abest, doctrina illa iudiciaria, qua prætores instructi populis iura dicunt, causasque legū à regibus conditarū præscripta dijudicant, quàm prætores à regibus ut obiter errorem multorum refellamus, qui putantes iudiciariam facultatem, à ciuili non differre, legum ciuiliū cognitionem cæteris cunctis artibus, & facultatibus summorū philosophorum iudicio prælatam esse falso contendunt. cū hæc in foro duntaxat iudiciorumque angustijs contineatur, ciuilis illa in foro, in castris, in senatu, in scholis philosophorū, ad summam in nulla nō parte reip. uersetur. ut enim est facultas quædam domum & rem familiarem gubernandi, quæ Græco uocabulo dicitur Oeconomica, quædam belli gerendi, quæ res militaris, item rectè dicendi, quæ oratoria, sic illa reip. administranda ac ciuitates optimis institutis, ac legibus in pace &

in bello.

Ari. i. ethi
Plato, in ciui.

DE RITV NVPT. ET DISPEN.

in bello conseruandi, quæ cæteris omnibus facultatibus præest, atque legibus ipsis dominatur, regia facultas, eademque ciuilis nuncupata. cuius quasi ancillam & ministram esse iudictariam illam, cui hæc custodiendarum legum à se laturū curam delegauerit, Plato testatur. Quod si regum atque principum tantam esse ferendarum, atque moderandarum legum potestatem non solum homines esse uoluerunt, sed deus etiam, qui per Apostolum Paulū subditos nos esse iubet magistratibus, et dicto audientes: ac per Petrum regi parere tanquam præexcellenti, ducibus tanquam à deo missis, qua tandem potentia eum esse credi par est. cui Christus claues dedit regni cælorum, & summam contulit auctoritatem uerbis illis, quicquid solueris super terram, erit solutum & in cælis: & quicquid ligaueris, ligatum: ad summam quem terris excedens Ecclesie suæ ac reip. Christianæ cum summa potestate præfecit, sui que loco inter homines esse uoluit. Hanc igitur potestatem cum in Petro Apostolorum principe datam esse constet summis sacerdotibus eius successoribus, nefas esse dubitare, quin pontifici maximo, quem papam appellamus, ferendi, abrogandi, intendendi, remittendi que leges, potestas longè maior, quàm cunctis regibus & principibus à deo tributa sit. quid est enim ligare & soluere, nisi leges condere easdemque pro sua prudentia & arbitratu moderari, uel etiā si res poscet abrogare? Aut quid aliud uerba illa significant, quicquid ligaueris super terram, nisi illud, quamcunque legem hominibus dederis, hæc auctoritate dei confirmabitur, erit que rata: quancū
que

Ad Ro., 13

1. Pet., 2,

Matth., 16,

LIBER. II.

que legem abrogaueris, uel ex parte remiseris, in tribuna
li relaxabitur. quidquid demum iusta de causa siue in u.
niuersos, siue in singulos statueris, ratum erit. Sic enim lo
quuntur omnes, ut qui legi subiectus est. hunc lege tene
ri, lege constringi, lege obligari, aut è diuerso lege solutū
esse dicant: ut non temerè quibusdam uiris doctissimis à
ligando lex dicta fuisse uideatur.

Cæterum quia leges non uno genere continentur, sed
quædam est naturæ, quædam civilis, diuina alia, alia pō
tificia: cuiusmodi harum quæque sit, & quatenus in quo
que genere pontificia potestas progrediatur, deinceps dis
seremus, ut cum de matrimony legibus, ac ipsarum di. spē
satione, cuius rei gratia totam hanc suscepimus disputa
tionem, priuatim agetur, expeditior nobis sit ratio de sin
gulis disceptandi. Est igitur lex naturæ (ut Cicero pru
dentissimè definuit) quam non opinio, sed innata uis in
seruit. porrò cū ea uis partim uniuerso generi animan
tium sit innata, partim per species quibusdam insita, effi
citur, ut lex siue ius naturæ (nihil enim refert utro mo
do nominetur) bipartitum esse statuatur. quasdam enim
leges hominibus natura tribuit, quæ nobis sunt cum cæ
teris animantibus communes: ut propulsationem iniuria
rum, filiorum & procreationem & educationem. quod
genus definiens iureconsultus, ius inquit naturale est,
quòd natura omnia animalia docuit: aliàs peculiare,
quæ idcirco sunt cæteris animantibus incognitæ, quoni
am eas non sensus nobis, sed ratio potius duce sociaque
natura ingenerauit. huius exemplo sunt, seruare pacta,

F. j. lega.

Tho. 1. 2. q. 90
art. 1.

2. li. de inuenti
one.

l. 1. ff. de iure
nat. gentium.

DE RITV NVPT. ET DISPENS.

legatos non pulsare, religionem colere, patriam & parentes uenerari quibus legibus constat ius gentium appellatum, quod inde nomen inuenit, quoniam ipso gentes omnes utantur, quæ modò non sint tam barbaræ & efferae, ut humanitatem prorsus exuisse uideantur. A quo uelut fonte singularum rectè institutarum ciuitatum seu regnorum iura, quæ ciuilia nuncupantur emanarunt. Est enim ius ciuile, quod singula ciuitates moribus ac legibus à iure naturali atque gentium aliquid addendo uel detrahendo deductis sibi constituunt. quoniam lex, quæ neque naturæ consentanea sit, neque rationi, fatua est. aut tyrannica, breuiter indigna quæ nomine legis appelletur.

Ius porro diuinum id potissimum intelligimus, quod præceptis sacrarum scripturarum continetur. Sed quoniam deus idem est naturæ moderator & opifex, idem diuinarum scripturarum author, sit, ut diuina lex ius quoque naturæ à nonnullis appelletur. præterquam quod interdum congruit, ut aliquid sit natura iustum, quod dei quoque præcepto sanciat. quod quanquam uerè, nec incommode dici possit, nos tamen magis receptam, et inueteratam doctissimorum hominum loquendi sentiendique consuetudinem sequentes, in hac questione differenda discrimen mox expositum obseruabimus. Ius pontificium est, quod pontificum re-scriptis, conciliorum sanctorumque patrum decretis à iure diuino & naturali deriuatum in ijs potissimum rebus uersatur, quæ sacramenta, ceremonias, reliquumque dei cultum ac religionem attingunt. Sed iuris genera & uarie

etatem

Isidor. lib. 5.
ethy. & habet
sur. di. 1. ca. 2.

etatem explicuimus, iam in singulis quantum possit pontificia maiestas consideremus.

In qua disputatione unum quasi fundamentum iustissimum ac certissimum, & ijs quæ natura duce ac religione authore, simulque sapientissimorum uirorum auctoritate supra constituimus, consentaneum, iaciendū est. In ijs omnibus non solum humanæ prudentiæ, sed etiam naturæ uel diuinis legibus moderationi pontificiæ locum esse, quarum rectitudo ob hominum humanorumque actuum in a qualitatem, inconstantiam, ac temporum uicissitudines, aut locorū discrimina huiusmodi est, ut uarietas, in eam uel omnino possit, uel ex parte cadere. Nā cū rerum ab hominibus agendarum instabilis ac uaria natura nullam legem de se ferri patiatur, quæ omnibus hominibus conueniat, omni loco atque tempore seruiat: necesse est in omni sapienter instituta repub. aliquem (ut supra indicauimus) esse, qui huiusmodi legibus imperet, & pro nascentium rerum diuersitate, & singulorum hominū cōditione sancte atque prudenter moderetur. Quod si in alijs rebus publicis hominum sapientia fundatis diligentissime cautū est à legislatoribus, qui hanc potestatem in omnes leges, quibus utitur resp. regibus siue summis magistratibus tribuerunt, nonne stultum esset, ne dicam nefariū & impium putare, id à Christo deo optimo maximo, in sua rep. & ecclesia fuisse prætermisum? aut ipsum parcius legum quasi habenas, quā ceteros legumatores, auariusque potestatem illam uicarijs suis reliquisse? Multo igitur aliter sese res habet, nec ullus unquam

F.ij. legisla.

Matth. 16.

24. q. 1. manet.

legislator, nulla ciuitas aut regnum, plenam cuiusquam legum moderationem & imperium tam largè, ac liberaliter uel dedit, uel dare potuit, quàm Christus Petro Apostolorum principi, eiusque successoribus pontificibus, cū soluendi atque ligandi potestatem his dedit, & clauēs regni cælorum attribuit. quod alta mente prospiciens Leo papa: Manet ergo (inquit) priuilegium Petri, ubicumque ex ipsius æquitate fertur iudicium. Hoc igitur altè, ut quidem speramus, iactò fundamento, in promptu erit ad hunc uelut scopum intuentibus, omnes dubitationes ac difficultates expedire. Queris num summi sacerdotis potestas non modò legibus humana prudentia conditis dominetur, sed ad leges etiam naturæ serpat, & eas quæ diuino iure continentur. Primum dico, quas leges neque natura, neque diuina sapientia, sed hominum uoluntas ob aliquas commoditates prudenter sanxerit, has pontificem posse pro suo arbitratu, & non ita magna causa, ac forsitan sola uoluntate relaxare. aut si res poscet, abolita (ut in talibus fieri potest) rectitudinis causa, prorsus abrogare. deinde quod ad naturæ diuinæque leges attinet, quicquam temerè adseuerare: fieri enim potest ut fallar, homo cæteris nec oculatior nec ingeniosior: tamen si uera sunt, quæ supra disseruimus (ut esse omnino uidentur) equidem non intelligo, cur de omnibus, quarum est eadem ratio, non sit eodem modo statuendum: putandūque nullam esse omnino legem, qua de rebus homini agendis, quidquam non communissimo seu primo principio sancitur, siue ea naturæ sit, siue iuris diuini: de cæteris enim nihil

LIBER .II.

nihil, ut uideo, dubitatur, quin cadat aliquo modo in summi pontificis potestatem. Sed occurreret aliquis uero scilicet rerum ignorans, ambitiosus eue more hominum naturae deoque patrociniū parans exclamet, quam tu nobis immensam, & incredibilem pontificis potestatem narras? An est homo quisquam cui liceat, quod uix deo immortalī datum est, ut naturae uim afferat eius legibus inuertendis? uel si liceat, fas etiam sit omnium parentis sagacissimae iussis ac praeceptis obmurmurare? Aut quis furor est, quae tam impia temeritas, mortalem hominem, hoc uel sibi arrogare, uel alteri tribuere, ut maiorem diuina sapientia in ferendis legibus perspicacitatem habere possit? Quasi uero nos, cum licere aliquid pontifici in leges naturales, aut diuinas asserimus, bellum indicamus naturae, aut cum gigantibus, ut est in fabulis, contra superos conspiremus. quod tantum abest à nostris institutis, ut ita demum leges iustissimas, & ad salutem hominum religionisque maiestatem accommodatissimas fore profiteamur, si eis uel condendis, uel temperandis, ut ceteri principes, sic pontifex integram naturam uelut duce[m] optimam sequatur, & magistrā solertissimā, diuinasque leges intueatur. credendo est enim Augustino, qui negat in temporalī lege quidquam esse iustum, quod non ex aeterna homines sibi deriuauerint. Sed quoniam (ut primum dignitati naturae satisficiamus) interdum efficitur, ut quidam corruptis moribus prauisque opinionibus obruentes naturae lumen, & quid ipsa ferat, non recta ratione, sed sua libidine metientes, legibus eius ab-

Li. i. de libero
arbi.

DE RITV NVPT. ET DISPEN.

utantur, ac suis deinde sceleribus falsam summæ bonæ
 statis speciem prætendant: pontificiæ potestatis, regiæque
 facultatis est, ad stultorum iudicia praua corrigenda, coer-
 centiamque improborum malitiam, si quid tale acciderit,
 uel accidere posse suspicio sit, huiusmodi naturæ leges,
 non abrogare, aut inuertere (hoc enim furor esset experi-
 ri, uel saltem fieri posse putare) sed prudenti quapiam in-
 terpretatione temperando aliquid in eas, pro sua pruden-
 tia publicè uel in singulorum causis constituere. hoc ta-
 men non fuerit repugnare naturæ, sed ipsam potius à cæ-
 carum mentium stultitia, aut uersutarum calumnijs rin-
 dicare. Nam (ut fiat quod dicimus exemplo manifestius)
 quæ lex potest esse magis naturalis, quam ut ui uis alla-
 ta propulsetur, cum ipsa natura mutas etiam animantes
 quasdam cornibus, alias unguibus, nonnullas dentibus ad
 hoc munus armauerit? Sed quoniam plerique cum posset
 per leuiorem repugnantiam uim se impetentium depelle-
 re, tamen uel errantes opinione, uel ultionis libidini, seu
 forsitan odio inueterato indulgentes, ad magnas iniurias
 processere, qui facti rei patrociniū ab hac lege naturali
 petebant: prudens legislator, ut malitiæ istorum occurre-
 ret, temperandā legem prudenti interpretatione pro sua
 potestate putauit, ac adiecit, modo id fiat cum moderami-
 ne inculpatæ tutelæ: quod si huiusmodi additamento sic
 perfici posset lex naturalis, ut æquè omnibus semper con-
 ueniret, multo profecto minus negotij esset in legibus
 temperandis. Sed ecce aliæ non minores difficultates ex-
 istunt nam si licuit haud dubiè fuga tale periculum eui-
 tare

rare, alia nimirum causa fuerit fortissimi & bello incli-
 ti militis, si quis eum fuerit adortus, alia hominis ignavi
 & à bellica laude abhorrentis: interfecto enim agresso-
 re longè secus de Thersite, quàm de Aiace fuerit iudicā-
 dū non in foro tantum, sed etiam in scholis theologorum
 Ille nanque sine iactura sui nominis fugere poterat, huic
 uel pedem referre turpissimū esset, ac mortis instar. quod
 exemplum in una lege positum per plurimas potest facili-
 limè transferri. Tanta est enim rerum humanarum uari-
 etas, ut uerissimè dictum sit, plura esse negotia, quàm nō
 modò leges, sed etiam uocabula. Si ergo legem natura tē-
 perare iurisconsulto, aut ei cuius authoritate ipse leges
 ferebat, licuit cunctis hominibus approbantibus: quan-
 to magis permissum esse debet pontifici, qui omnibus
 principibus, ac regibus dignitate authoritatēque prae-
 stat?

Agē uerò ne temerè & indoctè blandiri naturæ ui-
 deamur, num eius uim, eiusque constantiam tantam esse
 putamus, ut nulla re cursus eius impediri possit, aut ali-
 orsum, aut semel intenderit deflecti: nunquam demum
 eadem peccare ualeat, ut ipsius leges semper ratas, firmas
 cōstantes, atque sempiternæ rectitudinis esse credamus?
 At cū sit maximè naturale, ut ex homine homo, ex e-
 quo generetur equus: interdum tamen uidemus, ex ipsis
 monstra quædam nasci à figura humana & equi forma
 procul abhorrentia. & cū ex tritico triticum, or-
 deum ex ordeo procreari natura uelit: multis tamen in
 locis, hoc in auenā, illud in typham degenerare notatur,

qua-

DE RITV NVPT. ET DISPEN.

Ethi. 5.

quæ merito à philosophis natura peccata nuncupantur: qui naturals non id duntaxat intelligi uolunt, quod semper sit perpetua quadam constantia (hoc enim citra deū & cœlestes substantias non ita multis naturis est datū) sed quod efficitur magna ex parte. quod usque adeo uerum est in ijs, quæ natura dicuntur esse iusta, ut ob hoc ipsum quidam ueterum philosophorum, nihil esse natura iustum putauerint, quoniam ex ijs, quæ talia esse dicuntur, nihil uiderent, quod non aliquando iniustum esse reperiretur. Quorum sententiam Aristoteles rerum sagacissimus interpres ita refellit, ut natura iustum id esse doceat, non quod semper, sed quod ubique sua sponte, nō aut opinione hominū eandē habet uim, magnāq; ex parte iustum est: quod itē aperta ratione declaratur. Reddere nāque depositum natura iustum esse constat, tamen incidunt tempora, cum id facere contra officium maximè sit ut si quis deposito gladio exire de potestate cœperit, depositumq; repetat, iniustè profecto agat, qui arma furenti ministrauerit: & pari ratione, qui thesaurum apud se depositum reddiderit paranti eo ad patriam oppugnandā abuti. quia tamen id efficere maxima ex parte iustum est, & hominibus ubique gentium insitum, non lege uoluntaria sancitum, idcirco depositum reddere, ut est, sic esse dicitur natura iustum. Cum igitur quarundam legum naturalium ea conditio sit, ut non omnibus temporibus hominibusq; conueniant, nihil mirum est, si eis quoq;, cum talia tempora incidunt, potestas pontificia dominetur. non ut agat in diuersum contrariam legem statuendo, aut

LIBER. II.

aut illarum quampiam abrogando (hoc enim esset naturam, quod fieri non potest, inuertere, sed ut temporibus, qualia diximus, incidentibus quem oportuerit à lege naturæ publica, interpretatione, quam dispensationem uocamus excipiat. Ac ut mirari desinas, naturæ leges, quæ uersatiles hominum mores attingunt, posse lima humanæ prudentiæ aliquatenus expoliri ac temperari. uerte animum ad eas artes, quæ græcè à machinis, quas aduersus naturæ conatus adhibent, mechanicæ nuncupantur, & multis in rebus inuenies id, quod longè mirabilius est, naturam ingenio artibusque hominum superari. quæ natura cum sæpe, ut testatur Aristoteles, contra quam nobis est opus efficiat, arte tamen cogitur nostris commodis inseruire.

In mechanica

Sed intelligere oportet, id quod est à uiris prudentissimis animaduersum, ut sunt in mathematicis pronunciata quædam à græcis axiomata, hoc est communes rationeque sententiæ nuncupata, quale illud: quæ sunt eidem equalia, ea inter se quoque equalia sunt, & item: si ab equalibus equalia demas, quæ supersunt, sunt equalia: sic esse in rebus agendis quasdam naturæ certissimas notissimasque leges, quæ nullam neque dubitationem neque correctionem admittant. cuiusmodi est illa, omne bonum est petendum, omne malum fugiendum: & quæ ad hanc proximè accedit, uirtus colenda est, uitium contrà repudiandum. Vtque axiomata principia reliquorum illius generis theorematum, hoc est præceptorum, sic leges huiusmodi quasi fontes & capita esse, unde cæteræ naturæ

G. j.

leges

DE RITV NVPT. ET DISPEN 3.

leges deriuantur. Sed interest, quòd in mathematicis ut principia, sic cætera quæ ab ipsis emanarunt, sempiterna sunt & necessaria, leges naturæ non omnes habent eam firmitatem. Illud tamen est persimile, quòd utrobique principia certissima sunt & perspicua, & ob eam rē ponenda in ratiocinationibus, non etiam confirmanda, cætera uerò minus habent uel perspicuitatis, uel etiam certitudinis & constantiæ. quo fit, ut in has secundas naturæ leges aliquid pontificibus, quemadmodum exposuimus liceat, primas quæ ne mutari quidem possunt ullo modo, attingere nefas esse putetur. Sed de lege naturali satis, iam ad diuinam transeamus.

Diuinum ius esse diximus, quod legibus ac præceptis sacrarum scripturarum authore deo continetur, quod licet uerissimum sit (nam ut leges Solonis, leges Lycurgi dicuntur, quas hic Lacedæmonijs, ille dedit Atheniensibus, sic leges diuinæ, quæ à deo latæ sunt: & unaquæq; nomen à suo latore mutuatur) tamen non omnes diuinæ leges uno genere continentur. quædam enim sunt, quæ licet non fuissent sacris literis traditæ, ab ipsa tamen natura dictarentur hominibus: aliæ quas ex his mortalium quoque prudentia deduxisset ad rei publicæ quæ salutem excogitasset. homo enim natura ciuilis est, atque hominum communio, quæ ciuitas appellatur, non tam uoluntate, quàm necessitate naturæ consistit. Necessitate enim homines, cum rebus plurimis indigeant, quas singuli sibi præstare nequeant, in locum unum conueniunt, ut mutuis operis atque officijs adiuti res ad uitam degendam

degendam & necessarias & commodas habeant, ut apes
 ad fauum conficiendum, & communi opera cōmunem ci-
 bum, qui singulis nulla ratione contingeret, comparandū.
 Quoniam igitur in tanta morum corruptela post pecca-
 tum primorum hominum, nisi leges adsint uindices malo-
 rum, ciuitatem labefactari necesse sit, quæ tanquā quus
 habenis, nauis clauo, sic ipsa legibus gubernatur. idcirco
 hominum solertia, ad eam conseruandam iustas æquasq;
 leges inquirentes, plerasque inuenerunt, quæ in sacra
 scriptura traditæ sunt. ut de furtis, de homicidijs, de adul-
 terijs, de falsis testibus, de periurijs: nam hæc omnia cri-
 mina iure quoque ciuili Romanorum uindicantur. quo-
 itidem omnes fere leges de ritu nuptiarum continentur,
 quæ iure diuino fuerant sancitæ. Hæ autem & supradi-
 ctæ leges, quæ primum ciuile temporariumque bonum,
 deinde æternam beatitudinem intuentur, partim natu-
 rales partim ciuiles, aut pontificiæ uocari potius debent,
 quàm diuinæ. Sed aliæ leges atque doctrinæ in libris sa-
 cris habentur, quæ non ad hominum inter ipsos societa-
 tem tuendam datæ sunt, sed ad humanas mentes religio-
 ne imbuendas, & æternæ ueritatis occultam lucem ho-
 minibus detegendam, oraculisque reuelandam: cuiusmo-
 di sunt, quæ mysteria fidei, atq; sacramentorum uirtutē
 attingunt. quæ leges præceptæue idcirco iustius proprius-
 que cæteris diuinæ nuncupantur, quia non modò ad de-
 um authorem referuntur, sed etiam sola dei sapientia &
 oraculis peruestigari & tradi poterant, & protinus æter-
 nū diuinumq; bonum spectant. Quæris igitur quatenus
 G. ij. leges

DE RITV NVPT. ET DISPENS.

leges diuinae moderationem pontificis siue dispensatione
admittant? Rursus ad illam quasi formulam, quam supra
exposuimus respondeo, quatenus cuiusque rectitudo lo-
co, tempore, aut persona, aliaue ratione mutari potest. Cu-
iusmodi esse uidetur omnes quae res hominibus agendas
atingunt: siue ad caeremonias, siue ad iudicia, siue ad mo-
res hominum pertineant. Paucis quibusdam exceptis, ex
earum genere, quae in iure naturae uelut axiomata dixi-
mus esse. quae licet uersentur in rebus agendis, sunt ta-
men a singulis in tam latam uniuersitatem abstracta, ut
nihil accidere posse uideatur quod ipsarum honestatem
uariet. Itaque praeter eas, quibus de fide & sacramento-
rum uirtute, rebusque diuinis aliquid sancitur, quae res
nullo modo in hominum inter ipsos actiones cadunt, pau-
cae admodum leges sunt in scriptura sacra, quae uicarij
Christi dispensationem non admissuræ uideantur.

Sic enim accepimus à maioribus, quod pontifex maxi-
mus iustis ex causis prudenterque decernit, id non homi-
nem, sed deum potius definire quas rationes, ut credibile
est, secuti uiri sapientissimi, & summæ in iure pontificio
interpretando, authoritatis, Innocentius papa quartus,
Henricus cardinalis Hostiensis, Vincentius, Io. Andre-
as, & Ancharranus, negarunt extra fidei articulos ullas
esse leges diuinas, in quas pontificis (cuius idem ac dei tri-
bunalisse tradunt) dispensatio cadere non possit, in quo-
rum sententiam manibus, ut aiunt, & pedibus iuit Nico-
laus Abbas Panhermitanus author ingenti & doctrina
& grauitate. Sed ut ceteri, qui multi sunt in hac senten-

tia

Inno. de iure in
c. quāto host. c
quantode trāst
præ.
Vincen. c. pro
posuit de cons
ces. prel.
Abbas ibidem.
Io ancha. con.
374.

tia taceantur, non est tacendus uir memoria nostra do-
 tissimus, & cognitione iuris pontificij clarus Philippus
 Decius, qui cum iudicio suo incorruptus, non ad alterius
 uoluntatem commentaretur, sic scripsit quodam in loco:
 Tu (inquit) adde, quod papa in omnibus dispensare po-
 test præterquam in articulis fidei. Nec spernenda est iu-
 re ciuili consultorum authoritas, doctissimorum uideli-
 cet, & christianorum: qui ut à principe ius diuinum ab-
 rogari posse negant, sic distinguui, limitari, restringique,
 in aliquo casu ualere aiunt. Nam quod quidam addendū
 putant, nisi immineat peccatum lege diuina mortale, hoc
 ita intelligere oportet, nisi causa tam leuis sit, ut id face-
 re et permittere sit peccatum mortale. hoc est enim, quod
 ex iure consultis iuniorum doctissimus Bartholus tradi-
 dit. Nam quando causa (inquit) legis peccatum excludit,
 ualet etiam contra ius diuinum dispositio, secus autem
 minimè. Nam si aliter additamentum accipias, quomodo
 contra legem dei fieri aut permitti quidquā possit, in quo
 non immineat peccatum mortale? cū id ipsum protinus
 sit peccatum mortale, aliquid contra legem diuinam fa-
 cere. Nō erit igitur dispensatio in legibus dei, sed ne na-
 turæ quidem, nisi cū res ipsa æquitasque docet id face-
 re, quanquā sit contra legis scriptū, non tamen esse con-
 tra mentem legislatoris. cū autē legislatorē dico, nō mo-
 do principem, qui eam tulerit, sed deum etiam aut natu-
 rā intelligi uolo. qui legislator quoniā quod factum iustum
 æquūque sit, hoc semper fieri uoluit, sed de omnibus &
 singulis quæ in eo genere accidere possent, nō potuit sim-

Super. e. quæ
 in ecclesiarum
 de constitutio-
 nibus.

Leg. ul. ca. si
 contra iur.

Leg. omnes po-
 puli. ff. de iure
 iurando.

DE RITV NVPT. ET DISPEN.

Tho. 4. sent.
di. 33. ar. 2.

Vide eundem
II. q. 97. ar. 6.

plici lege cauere, idcirco hac deficiente, satius est per dispensationem contra, quam secundum ipsam, licet sit naturalis, agere. quare Thomas Aquinas in hunc maxime modum edisserit: Quoniam actiones humanas pro temporum ac personarum rerumque aliarum rationibus uariare necesse est, ideo praecepta secunda, quae sunt uelut conclusiones primarum naturae legum, ita procedunt, non ut semper, sed ut magna ex parte efficaciam obtineant, nam talis est (inquit) tota materia moralis. quare ubi ipsarum efficaciam deficit, licet possunt praeteriri. Sed haec cum prudentissime & sanctissime eisdem propemodum uerbis disseruisset, quae nostrae sententiae punctis omnibus suffragantur, tamen quasi metuens ne, si paulo ipse largior in dispensationibus uisus esset, licetiae, quae cum non mediocri animarum periculo interdum quidam abutuntur, auctoritatem facere uideretur adiecit. Sed quia non est facile huiusmodi uarietates definire, idcirco deo auctoritatur, ut legem praeteriri permittat, in illis casibus, ad quos legis efficaciam se non extendere debet: & talis licentia, dispensatio nuncupatur.

Quam sententiam haud equidem aliter (pace magistri dixerim, probari posse crediderim, quam si tunc deum dispensare uelit intelligi, cum per rectam rationem piorum mentibus eorum praesertim qui religioni Christianae praesunt, iudicium fit ab aeterna lege, quae mutari nequit, proficiens, sic tunc fieri commodius esse quam pro legis naturae praescripto, cuius rectitudo, ut tolli prorsus nulla ratione

tione potest, sic temporibus incidentibus nonnunquam
 interpellatur, quod rectum iudicium, aut fallor, aut non
 longè abhorret ab ea, quam ipse internam inspirationē
 appellat, & olim iustis hominibus pro dispensatione fu-
 isse tradit, ut multis uxoribus sine crimine iungerentur.
 Nam licet rarò fiat, ut singula naturæ leges deficiant, in
 omnibus tamen ob ipsarum multitudinem defectus fre-
 quenter accidunt. quibus interuenientibus, si semper es-
 sent oracula diuina consulenda, nonne Christianos ne-
 cesse esset inextricabilibus sæpe difficultatibus implica-
 ri, cum nobis non datum sit, quod olim Mosi amico dei, ue-
 ras audiendo reddendoque uoces ipsum sciscitari? legum
 igitur siue naturalium, siue diuinarum defectus & mo-
 deramina solius dei iudicio & potestati reseruari ueris-
 simè dicas, si quod Christi uicarij iudicio & autoritate
 decernitur, id iudice authoreque deo intelligas definiri.
 quam sententiam iam pridem sanctorum patrum & ec-
 clesiæ testimonio probatam esse declarat, id quod Inno-
 centius tertius ecclesiæ Andeg. rescripsit, qui præfatus
 deum suo tantum iudicio coniugij ut carnalis, item spiri-
 talis dissolutionem reseruasse, non humana inquit, sed
 potius diuina potestate coniugium spiritale dissoluitur,
 cum per translationem, depositionem, aut cessionem au-
 thoritate Romani pontificis, quem constat esse uicariū
 Iesu Christi, episcopus ab ecclesiā remouetur. Sed alio in
 loco idem pontifex in eandem sententiam episcopo Ma-
 guntino hæc uerba rescripsit: Potestatem transferendi
 pontifices ita sibi retinuit dominus & magister, quod
 soli

De transf. episc.
 copi inter cor-
 poralia.

Eodem tit. cap.
 quanto.

DE RITV NVPT. ET DISPEN.

Soli beato Petro uicario suo, & per ipsum successoribus suis speciali priuilegio tribuit, et concessit, sicut testatur antiquitas, cui decreta patrum sanxerunt reuerentiam exhibendam. Non enim homo, sed deus separat, quos Romanus pontifex, qui non puri hominis, sed ueri dei uicē gerit in terris ecclesiarum necessitate uel utilitate pensata, non humana, sed diuina potius auctoritate dissoluit.

Si res igitur quæ nenerit in controuersiam talis sit, ut eam legislator, si adsit permissurus fuisse sapienti pontifici uideatur, hanc neque facere permissu pontificis, nec ipsum dispensatione permittere peccatū erit. neuter enim faciet contra legem æternam, hoc est contra rectam rationem. Est enim lex æterna, ut testatur Augustinus, ratio diuina uel uoluntas dei ordinem naturalem conseruari iubens, perturbari uetans. quæ non scripto, sed diuina sapientia continetur: quā ab eo potius uiolari, qui cū res poscit: non dispensat, docet scholium quoddam, siue glossa uocari debet, cuius uerba subieci: Patet (inquit) dispensationem quandoque esse debitam, et quod episcopus peccat, si non dispensat. ubi est euidentis ratio dispensandi, hætenus glossa. nā cū res secus atque diximus habet, & facere, & dispensando permittere crimen est, nec dispensatio consistit. Nam ut testatur scholium alterum: non est tutus apud deum, is cū quo papa dispensat, nisi subsit causa dispensandi. his igitur quos supra memorauimus auctoribus nihil est, quod ex iure pontificio consultis aliorum præterea, qui plurimi consentiunt, testimonium requiramus. Cum quibus theologi quanquam

uerbis

Aug. de lib. ar.
bitrio.

Glo. in c. domis
pro sancto di. 1.

Glo. in ca. non
est deuoto.

3. sen. di. 17.

uerbis nonnulli dissentiant, re tamen fere omnes consen-
tiunt: qui ubi uentum est in eam disputationem, num in
præcepta decalogi, quæ constat dei simul & naturæ le-
ges esse, dispensatio cadere possit, duplicem faciunt dispē-
sationem: unam qua lex prorsus abrogatur, in quo dispē-
sationis nomine abutuntur: alteram, quæ legem interpre-
tatione moderatur. & cum priori locū esse negent in præ-
ceptis secundæ tabulæ, posteriorem non excludunt. quod
nihil est aliud quàm in legibus illis dispensationem, quæ
propriè intelligitur admittere, abrogationem repudiare.
antiquatio enim siue mutatio legis, abrogatio eiusdē est,
nō dispensatio, quæ dispensatio nihil aliud est, quàm tē-
porum, locorum, personarumque ratione habita, cum ne-
cessitas uel utilitas pro rei conditione poscit, legis duriti-
em sic interpretatione mollire, ut aliquis tunc ea lege non
teneri, cum authoritate declaretur. Sed ut ad sapientum
uirorum authoritatem, ac testimonia, momenta quoque
rationum accedant, quæro ab istis diuinarum legum pa-
tronis ambitiosis, si in leges diuinas dispensatio cadere
non potest, quomodo licuit Dauid cū suis comitibus pro-
positionis panibus famem depellere contra legem dei A-
chimelech pontifice dispensante, & factum Christo tam
longè pōst in Euangelio comprobante? cur ab optimis pō-
tificibus in sponsis uotis est tam sæpe dispensatum? Illa
enim uouete & reddite? & uota tua noli tardare, utrum
Scæuolæ aut Seruij Sulpitij responsis habentur, an in sa-
crarum scripturarum oraculis? Agè uerò quid turpius
sponte sua, aut magis contra dei præceptum, quam fene-

Hj.

rari?

1. Reg. 21.

Marci. 2.

Vide tit. de uo-
to.

Psal. 75.

Eccle. 5.

DE RITV NVPT. ET DISPENS.

Ari. 1. poli.

rari? crimen philosophis. ut naturæ aduersum, magno cōsensu damnatum, & sacra scripturæ multis locis interdictum: at cum pignoris fructus in sortem non computare, sit haud dubiè peccatum fœnerantis, tamen Innocentius tertius sic legem interpretatione molliuit, ut ea non teneri, si cui pro dotali pecunia fundus pignori datus esset, decreto publico declarauerit.

Ca. salubriter de usuris.

Vide. tit. de iure iuri.

Exod. cap. 3.

Luce. 19.

Exod. 22.

Transcamus ad ipsa decalogi præcepta, si præceptum de iurisiurandi obseruatione remitti nullo pacto potest, quomodo pontificum decretis toties legimus esse relaxatum? si lex quæ furta uetat, non patitur dispensatione, cur in sūma necessitate impune furari licet? aut quomodo deus Iudeis excedentibus Aegypto furari non permisit solum, sed etiam est adhortatus? si patres absque exceptione pie colendi sunt, eisq. parendum præcepto dei, cur ipse dixit, si quis uenit ad me & non non odit patrem suum & matrem, non potest meus esse discipulus? ac ne singula persequar, si præceptū homicidij dispensatione temperari non potest, cur Christianis licet cum hostibus legitimis pugnare? cur de facinorosis pœnas capitis sumere? quod deus præcepit Mosi, ne patiaris inquit maleficos uiuere. Cur Samsoni permisit deus, ut se templi ruina cū tot hominibus inuolueret? sed isti de uotis minus solliciti, in illis aiunt non sine iusta causa dispensari, uel eadem in meliora commutari, cum uidelicet secus fieri honestius, ac commodius esse uidetur: in præceptis decalogi quæ simul naturæ simul diuinæ leges sunt, haud satis illi quidem fortassis acute, sed quoquomodo possunt, tergiuerunt.

uerfantur. & præcepta (inquiunt) decalogi non simpliciter indispensabilia sunt, utar enim ipsorum uerbis, sed ad mentem præcipientis accepta. Nam qui furari uetuit, nolebat præceptum suum in summa necessitate (quæ alioquin res facit communes) obseruari. neque cum ab impotentibus debitoribus aliter debita exigere non possunt, nã id factum ne debet quidem furtum appellari, præsertim cū fiat non inuito rerū omnium domino. Et pari ratione deus (inquiunt) cum prohibuit homicidium, non iustorū hostium, aut flagitiosorum hominum necesse uetare uolebat. idcirco enim Samsoni permisit, ut improbos homines occideret. Nam quod ei licuerit sibi mortem consciscere, non defuit causa, & quidem (ut credi par est) iusta, sed nobis non explorata. Atque eodem modo parentes coli iussos esse respondent, sed nisi filios à uera religione atque dei cultu conentur seducere. cuius orationis summa (si uerū querimus) nō alia est, quā ea præcepta sepe esse obseruanda, nisi cū accidit, ut id quod præcipitur, contrā fieri necessitas cogat, aut magna commoditas adhortetur id nimirum quod in uotorū quoque dispensationibus obseruatur. At isto quidem modo nulla lex naturæ consentanea dispensationē pati queat. ne illa quidem quæ reddere iubet depositū, de qua supra diximus. Mens enim præcipientis, hoc est ratio naturalis, quæ legem illam mentibus hominum impressit, semper uoluit obseruari, præterquam cū ipsum reddere constet in magna repetentis aut etiam reip. iacturam recidere, aut quiddam huic simile accidat. ac eodem modo licet de cæteris statuere.

H. j.

Istorum

DE RITV NVPT. ET DISPENS.

Istorum igitur ratio quanquam sit (ut est uerissima, tamen tantum abest, ut omnia præcepta decalogi uendicet à dispensatione, ut maximè confirmet, eorum quædam dispensationibus esse opportuna. quoniam hoc ipsum est genus quoddam, & quidem maximè omnium necessariū dispensandi, quæ fuerit mens præcipientis, seu legislatoris in causis contingentibus cum authoritate, ut sæpe diximus, declarare. neque enim cuiusuis est legem interpretari, sed cuius est condere, aut cui data sit ab illo plena legum moderandarum potestas. nam qui præcepta secundæ tabulæ ab interpretatione quoque uendicare conantur, tanquam satis fuerint ab ipso legislatore declarata, hi mihi uidentur in quo legibus huiusmodi fauere maxime cupiunt, in hoc maxime easdem oppugnare. æquitatē tollentes legum omnium uelut animam & moderatricē. quod eis accidit, dum parum animaduverterent præcepta secundæ tabulæ in hominum societate mutuisque officiis & contrarijs rebus uersari: aut obliiti essent uersatilerum agendarum in æquabilemque naturam, nullam cuiusuis generis constantem stabilemque normam admittere.

Simile nanque uidetur esse, à deo uel natura legem aliquam de rebus hominibus inter ipsos agendis sempiternæ rectitudinis poscere: atque ab artifice solertissimo, ut securim adamantinæ duritie ex plumbo aut auro conficiat postulare. Nam ut hic securim absoluta forma (quod positum est in ipsius artificio) fabricare potest, quæ scindenda durior materia non retundatur, non potest (hoc enim

LIBER .II.

enim ne deus ipse quidem præstare ualeat salua illorum metallorum natura) sic deus atque natura dabit quidem de rebus agendis rectissimas leges, & quoad licet per materiam stabilissimas, sed ut cunctis temporibus causisq; nunquam interpellata rectitudine seruiant, non patitur rerum agendarum uarietas & inconstantia.

Sed urgent isti argumento non tam recto, quam specioso, quod in hunc modum concludunt: quod ex antecedente necessario in bona & necessaria argumentatione colligitur, id quoque necessarium est: decalogi autem præcepta sunt huiusmodi, deducuntur enim ex illis principiis ratisque sententijs, quæ in rebus agendis fallere non possunt: sunt igitur necessariae, & sempiternæ rectitudinis. ex illa enim rata sententia, omne malum est fugiendum, concluditur oportere homicidia uitare in hunc modum: omne malum est fugiendum, homicidium autem malum est, fugiendū igitur. argumentatio est necessaria, propositio illa, malum est fugiendum, quæ antecedit, est principium indubitatum, & perinde necessariū. lex igitur quæ uetat homicidia, necessaria est, hoc est sempiternæ rectitudinis, ac proinde non magis interpretationem dispensationemque admittens, quam illud unde ipsa deducitur axioma, & pari ratione de adulterijs, & furtis, periurijs, cæterisque id genus edisserunt, cuius argumentationis progressus quam uim habeat, est etiam atque etiam considerandum. tam fucatus est enim specie quadam ueritatis, ut nonnullos egregiè doctos uiros fefellerit. Et primum nolo procax aut litigiosus esse uideri, poteram

H.ij.

enim

DE RITV NVPT. ET DISPEN.

enim dicere id quod quidam uerissimum esse putauerint, nullum esse tam ratum, tamque perpetua rectitudinis axioma in rebus agendis, quod propter harum incertitudinem ac uarietatem ex parte non deficiat aliquando. nā quā lex naturae potest in hoc genere magis esse rata, quā haec ipsa quae in argumentatione posita est, omne malū est fugiendum? at incidunt tempora, cum in eas angustias coniecti sumus, ut leuius aliquod malum grauius uel tantus, iustissima ratione sequamur: quod facere & ratio cogit, & magni philosophi censuerunt. nisi fortē putamus, quod leuius est malum, id protinus malum non esse. At malum (inquis) leuius in tantis angustijs boni rationem habet. at istud patrociniū tam infirmum est, ut causam prodere uideatur. hoc est enim quod nostra oratio efficere conatur, quod natura malum est, id temporibus efficere tale, ut tanquam bonum eligatur. sed non est opus litibus. dabo tibi legem illam per quam ratam esse, & sempiternae ueritatis, ac rectitudinis: non tamē protinus quod petis assequeris. argumentatio (inquis) recta est, ac necessaria. hoc ego non ibo infici. is, antecedens autem propositio, omne malū est fugiendum, certissima est et sempiterna ueritatis. hoc quoque tibi largimur. quid igitur obstat, quominus res tota confecta sit? nihil profecto, si hac sola propositione cōstaret antecedens, nunc illa quoque pars est antecedentis, homicidium est malum, quae neque tam certa est, nec tam necessaria, quā prior: quippe cuius rectitudo cum magna ex parte adsit, quandoque tamen desideratur. & illa est certiss. dialecticorū regula,

ex an.

Ari. ethi. 2.

LIBER .II.

ex antecedente, quod una propositione necessaria altera contingente consistit, in argumentatione etiam necessaria, contingens concludi, non necessarium. ut in rebus naturalibus ex causis necessaria & contingente, qui affectus existit, causam infirmiorē emulatur. Nam hominē occidere quandoq; non esse malū docent non modò leges ciuiles, quibus capitalia crimina iustissimè uindicantur, sed etiam historia sacra, qua constat iussu dei populos esse armis Iudeorum ad internecionem occisos.

Quid (ut cetera præteream, quorum est eadem ratio) in præcepto de cultu & pietate in parentes, negabimus ne posse dubitationes existere, quæ nequeant absque interpretatione præcepti huius explicari? qualis illa esset, agatne contra præceptū, filius, qui patris remp. prode molientis flagitium cum certo periculo capitis eius indicauerit, si summo patriæ discrimini nulla alia ratione possit occurrere. nam si salus reip. patris etiam uitæ præferenda est lege naturæ, quæ bonum publicum cuiusque privato bono iubet præuerti: qui tali tempore patrē deserit, ut reip. subueniat, is faciet profecto contra scriptum præcepti huius, fortassis tamen legem æternam re-etiamque rationem non uiolabit. quod uerum esse non potest, si nullam id patiatur interpretationem, quæ dispensatio à theologis nūcupatur. quorū alioqui complures, & in primis uir acerrimo ingenio Scotus, negant, præcepta secundæ tabulæ leges esse naturæ, quæ propriè intelligantur: cadit igitur in ea dispensatio. sed urgent etiam nunc speciosius: ut lex aliqua feratur, quæ non omnibus personis

DE RITV NVPT. ET DISPEN.

personis & temporibus conueniat, non potest nisi legisla-
toris uel imprudentia uel malitia contingere, his autem
dicere in deū & naturā cadere nefas est. nulla est igitur
lex naturalis & diuina, quæ exceptionem, ac proinde di-
spensationem patiatur. hoc argumentū in eo fallit, quod
pro uero sumit id, quod est haud dubiē falsum, accidere
non posse, nisi culpa legislatoris, ne lex cunctis personis
& temporibus seruiat. nam licet interdum culpa legisla-
toris fiat, ut in lege iniquitas aliqua notetur, complures
tamen leges sunt, et iustissimæ & summa legislatoris sa-
pientia conditæ, quarum rectitudo interdum desidera-
tur, ob rerum, in quibus uersatur conditionem uariam et
inconstantem. quo in loco Aristoteles est magister adhi-
bendus, cuius uerba ex quinto Ethicorum libro non gra-
uabor apponere, sunt enim ad hanc quæstionem accom-
modatissima.

Nam cum lex (inquit) omnis uniuersalis sit, tamen fi-
eri non potest, ut de quibusdam rectē in uniuersum sta-
tuatur. quibus igitur in rebus in uniuersum statuere ne-
cesse est, nec fieri potest, ut rectē sic statuatur, in ijs quod
plerunque fit, lege cauetur, peccatum non ignorante, &
nihilō secius recta est. nam peccatum nec in lege est, nec
in legislatore, sed in ipsa rei natura: protinus enim talis
est rerum agendarum materia. quæ cum summus philo-
sophus dixisset, ac diuinitus disseruisset, ne quid in hac
quæstione dubitationis relinqueret, quomodo & quan-
do dispensatio fieri debeat edocens, ait: Cum igitur lex
uniuersaliter loquitur in rebus agendis, & aliquid in eis
ac

accidit præter uniuersale tunc rectè fit, si qua parte legislator uniuersaliter loquendo defecit, defectus emendetur. quod ipse quoque legislator dicat, si adsit: & si sciat, lege constituat. Atque hæc (inquit) est boni & equi natura, emendatio nimirum legis, qua parte deficit ob uniuersale. potuitne summus philosophus dispensationis tempora, rectitudinem, necessitatem, & ipsam quasi naturam apertius explicare? dispensatio enim nihil aliud est, quam boni & æqui cum authoritate declaratio. quod bonum et æquum necessarium esse tradit, ad temperandas leges etiam naturæ quæ in rebus agendis uersantur, ob earum incertitudinem. Itaq; decreto, inquit, est opus (hoc est dispensatione, sic enim necesse est interpretari) quoniã indefinitæ rei indefinita norma est quæ Christus deus non (ut arbitror) ignorans, nec immemor, complures esse leges hominibus à se de rebus agendis, hoc est incertis & indefinitis datas; quæ nisi prudentia cuiuspiam, qui præsto sit temperentur, necesse fuerit ecclesiam suam sæpe difficultates inextricabiles incurrere, summum sacerdote in terris loco sui cum summa ligandi & absoluendi potestate reliquit: qui reip. Christianæ, eiusq; legibus præseset, ac de rebus singulis extra ordinem incidentibus præsens pro bonitate & æquitate, quod in tanta rerum huiusmodi uarietate iustius hominibusq; commodius censeret, etiam præter legem discerneret, quod in legibus dispensare dicimus. leges namq; etiam diuinas commodis salutiq; hominum seruire debere, non hæc esse propter leges deserenda, Christus haud dubiè author est in Euangelio, ubi

I. j. sabba.

DE RITV NVPT. ET DISPENS.

Marci. 2.

sabbatum factum (hoc est legem de observatione sabbati datam esse) propter hominem, non hominem propter sabbatum clara uoce profitetur. quo in loco David consilium qui cum suis necessitate famis adhortante propositionis panes solis sacerdotibus in cibum lege diuina permisos, dispensante pontifice comedit, tantum abest, ut damna-
ret, ut tanquam recta ratione initum in discipulorum suorum excusationem allegauerit.

Ad hac (inquis) interpretatio legum est, quam à præceptis secundæ tabulæ plerique theologi & in his Scotus non excludunt, nos autem de dispensationibus disputamus. leges porro interpretari prudentiæ atque doctrinæ sapientium uirorum munus est, non pontificiæ maiestatis officium. scio quod supra testatus sum nonnullos esse theologos, qui cum re dispensationem naturalium diuinarumque legum admittant, uerbis excludant, & inuidiam uerbi fugientes in eas interpretationem cadere posse dicant, dispensationem negent: quasi uerò dispensare quidquam aliud sit, quam legem prudenti interpretatione pro nascentium rerum necessitate commoditateque, in unius plurimumue causa mollire et relaxare. quæ interpretatio quanquā interdum scripto legis aliquatenus aduersetur, tamen quoniā hoc iustius esse commodiusque recta ratio & res ipsa docet, legem huic non obstare decreto quodā declaratur. quod siue interpretationē, seu legis exceptionem, aut priuilegium, siue indulgentiam principis appelles, haud equi-
dē admodū repugnabo, modo cōstet id esse quam summis theologis Thoma Scotoque authoribus dispensationem

Tho. 1.2. q. 97

ar. 4.

Scot. 4. sen. di.

33. q. 1.

nuncu

nancupamus, neq̄ enim ea uis est dispensationis, ut quæ
 mala per se sunt, hoc est natura iniusta, hæc ipsa bona ef-
 ficiat, atque iusta. hoc enim in legitimis duntaxat iustis
 usu uenit, sed ut declaret cum authoritate, sic fieri tunc
 iustius esse, quàm ut scripto legis naturalis est præceptū.
 ad quod munus obeundum quanquam uiros bonos ac sa-
 pientes pontifex adhibere & debeat & soleat, ipsorum
 tamen officij est, quod rectum esse uideatur consulere,
 pontificis decernere, & decreto authoritatem suam inter-
 ponere, cum ob eas causas, quas supra communes ipsi cum
 cæteris principibus memorauimus, tum quia cum locum
 dei teneat in terris, & pro Christo rempu. Christianam
 moderetur, fas est credere sæpe consilia iudiciaque eius,
 quàm cæterorum hominum ac principum, proprius & ef-
 ficacius dei sapientia gubernari: cuius rei magnum habemus
 in euangelio & præclarum documentum, quo ponti- 10. II.
 fex Cayphas homo neque probus, nec bonis artibus (Iose-
 pha authore) sacerdotium indeptus propheta sse traditur
 à Ioanne, qui hoc (ut Augustinus ait) diuino sacramento
 propterea quod pontifex, id est summus sacerdos esset at-
 tribuens adiecit, hoc autem à semetipso non dixit, sed cū
 esset pontifex anni illius, prophetauit. quem locum ex-
 ponens Chrysostomus, uide (inquit) quanta sit pontifi-
 ciæ potestatis uirtus: pontifex enim effectus, quan-
 quam indignus esset, prophetauit tamen, nesciens quid
 diceret.

Itaque optima ratione uiri sanctitate & doctrina cla-
 ri scriptum reliquerunt, maiorem fidem adhibendā esse

DE RITU NVPT. ET DISPENS.

De precepto uni pontifici aliquid in ecclesia decernenti, aut interpre-
et dispensatio tanti, quàm multis simul sapientibus. à quo enim potius
 (ut Bernardus ait) diuina consilia requiruntur, quàm ab
 illo cui credita est dispensatio mysteriorum dei? ipsum pro-
 inde, quem pro deo habemus, tanquam deum, in ijs quæ
 aperte non sunt contra deum audire debemus.

25, q. 1, sunt
 quidam,

25, q. 1, contra

At huic sententiæ nonnulla quoque decreta sanctorum
 patrum videntur aduersari In primis illud Urbani pa-
 pæ: Nam ubi aperte (inquit) dominus uel eius apostoli, et
 eos sequentes sancti patres sententialiter aliquid defini-
 erunt, ibi non nouam legem Rom. pont. dare potest. Et i-
 tem illud Zosimi papæ: Contra statuta (inquit) patrum
 condere aliquid uel mutare, ne huius quidem sedis potest
 authoritas. ne singula decreta referamus, si quæ in ean-
 dem sententiã reperiuntur. quid igitur ad talia decreta, ad
 horum sententias quid respondebimus? Illud nimirum
 quod in promptu est, si decreta hæc simpliciter accipian-
 tur non solum à diuinis omnibus legibus, sed à pontificijs
 etiam, papæ dispensationem excludent. quomodo igitur
 intelligenda sint hæc, et his similia, apposita his summæ
 authoritatis scholia seu glossæ uocari debent exponunt,
 quorum summa est, ea dicta esse de ijs quæ pertinent ad
 fidem intelligenda. Nam papam non modo contra aposto-
 lum dispensare, ut Martinum cum bigamo, sed etiam con-
 tra ipsius Christi præceptum, ut in iuramento Urbanum
 cum quibusdam militibus, ac in uoto Innocentium tertium
 cum clericis quibusdam, et item in euangelio dispensare
 interpretando ipsum, ut Alexandrum in numero testium.

di. 24

25, q. 6, iuras
 tos

De uot. et uo.
 rede. non est
 et deinceps de
 125, licet

itaque

itaque uerbum illud non potest, glossa interpretatur de facto, id est sine iusta causa: ut dubium non sit, illud quoque Innocentij terti negantis in gradibus consanguinitatis diuina lege prohibitis dispensare posse, eodem modo esse accipiendum. nam & ipse sic est locutus, non potest nec sodes, quasi exponens uerbum potest. si enim simpliciter non potest, quid oportuit addere non solet? ergo non potest sine iusta uidelicet causa, sine qua in huiusmodi rebus dispensare non solet. Ac ne quis miretur, illud non potest, dictum esse pro eo, non facile potest, nec sine magna & periusta causa, nolo hic Aristotelem citare, De restitutio-
ne spoliatorum
ca. literas qui non fieri posse ea quoque interdum dici tradit, quæ fieri quidem possunt, non tamen recte. Sed qui glossæ matris quæ modò citauimus parum habet fidei, legat Hieronymi epistolam ad Eustochium, in qua sic scriptum est. Audacter dicam, cum omnia possit deus, suscitare uirginem non potest post ruinam: ualet quidem liberare de pœna, sed non ualet coronare corruptam. quo in loco, qui illud non ualet simpliciter accipit, aut Hieronymum falsum facit, aut diuinam minuit potestatem. licet enim corruptis coronam uirginem ne post pœnitentiam quidem tribuat deus quid tamen obstat, quominus si uelit tribuere præter ipsarum merita possit? Quamobrem aliud glossæ, non uale 32. q. 5. si p. an-
lus re, id est non congruere potentiæ eius interpretatur. In supradictis ergo locis, & si quibus in alijs papa in rerum agendarum legibus dispensare posse negatur, intelligendum est, nisi necessitas aut maxima commoditas adhortetur: talis denique subsit causa, ut sic fieri, quam ex præ-

I. ii. scripto

DE RITV NVPT. ET DISPEN.

Vide petr. de
pal. l. 3. d. 40

Io. de Turr. in
summa de eccl
cle. ca. 107.

Scripto legis æquius esse recta ratio iudicaret. quod quia
perquam raro accidit, raro licet in talibus legibus dispen
sare. siquidem pro conditione rerum & legis authorita
te maior minorue causa subesse debet ad dispensandum.
Quæ quanquam uera sint ac (ut spero) magnis rationibus
à nobis confirmata, mihi tamen subuereri in mentem ue
nit, ne tetricorum theologorum aliquis à nobis consilij no
stri rationem paulò seuerius poscens, officium etiam re
quirat. quasi parum officiosè agere uideamur, si cum gra
uissimi theologi hanc quæstionē sic tractauerint, ut qui
dam rem acutius perspicientes, suum iudicium dissimu
lasse, nec planè quid sentirent enunciandum duxisse ui
deantur, ne si ad leges diuinas & naturales pontificijs di
spensationibus aditum quamlibet angustum pateface
rent, easdem prodere, ac licentiæ, quæ nonnunquam cum
non paruo detrimento religionis usurpatur, indulgere ui
derentur, nos eas quoq. sacrosanctas leges pontificiæ di
spensationi obnoxias esse profiteamur. sed utinam tã fa
cilè esset, eos qui paruis occasionibus inuitati diligenter
errant, ab ea culpa per uerā doctrinā reuocare, quā rectè
potest institutū nostrū, à tali criminatione & calumnia
uēdicari. Nos enim leges à natura profectas à deoq. latas
quæ res modò attingent hominibus agendas, pontificijs
dispensationē admittere posse docemus. sed ita docemus,
ut clara uoce profiteamur, dispensationē non esse, cui nō
suppetat ea causa, quæ faciat recta ratione dydicante,
ut commodius æquiusque sit tali tempore, aut tali casu
sic statui, quàm pro scripto publicæ legis, quæ uenerit in
contro

controuersiam, dispensationem nihil aliud appellantes,
 quam prudentem ac religiosam & grauissimo consilio fa-
 ciendam in causis extra ordinem incidentibus interpre-
 tationem. nō in his tantum legibus, quæ ad sempiternas
 illas ratasque naturæ leges, de quibus supra memorau-
 mus. proximè accedunt (quanquam hæ quo sanctiores cō-
 stantioresque sunt, hoc rarius constantiusque sunt inter-
 pretandæ) sed in eis etiam, quæ longius ab eo uelut fonte
 deriuatæ discessere, & sanctorum patrum conciliorūque
 decretis sancitæ & confirmatæ sunt. nam quæ precibus,
 aut (quod longè turpius est) precio, breuiter alia ratione
 quam exposuimus impetrata quæsitæue sit, hæc si uerum
 querimus quiduis potius aliud, quam dispensatio rectè
 nuncupabitur. nisi fortè ludere putamus Bernardum, à
 quo in eo libro, quem de consideratione ad Eugenium pa-
 pam misit, & alia præclare, & illud in primis scriptū est
 ubi necessitas urget, excusabilis est dispensatio: ubi utili-
 tas prouocat, dispensatio laudabilis: utilitas dico com-
 munis, non propria. nam cum nihil horum est, non planè
 fidelis dispensatio, sed crudelis disputatio est. qui paulò
 ante dixerat, præsīs ut prosīs, præsīs ut fidelis seruus, &
 prudens, quem constituit deus super familiam suam, ad
 quid? ut des illi escam in tempore, hoc est, ut dispenses,
 non ut imperes. quæ ne quis putet de legibus tantum na-
 turæ uel diuinitus esse dicta, Damasi papæ decretū men-
 te perpēdat, cuius illa uerba sunt: Blasphemare (inquit)
 spiritum sanctum non incongruè uidentur, qui sacros
 canones nō necessitate compulsi, sed libenter aliqui, aut
 proteruè

25. q. 1. uiolato
 res

DE RITV NVPT. ET DISPEN.

proteruè agunt, aut loqui præsumunt, aut facere uolenti-
bus sponte consentiunt. talis enim præsumptio manife-
stè unum genus est blasphemiarium in spiritum sanctū.
Hæc igitur scelera uitare qui uolet, uelle autem cum om-
nes Christiani, tum ij maximè debebunt, quibus est com-
missa religionis moderatio, hic nobis authoribus nunquā
arguetur, in eam licentiam, quæ iure uituperatur deflex-
isse, & munus sibi iniunctum à deo, traditamque potesta-
tem sanctè ac religiose moderabitur. At si quis non quod
optimum factu sit querat, sed studiosè captet occasiones
errandi, cuius erit æquitatis non potius eius perniciosā
malitiam insectari, quàm nobis succensere, si quod uerū
credimus, non dissimulanter explicamus? Sed quanquam
ad omnem dispensationem necessitas uel utilitas deside-
retur, ut ipsius definitio, quā exposuimus suprā declarat
non tamen ubique paria necessitatis commoditatū sue mo-
menta requiruntur: sed quo lex quæque plus habet recti-
tudinis & authoritatis, hoc maiorem causam in dispen-
satione requirit. quæ igitur leges neque natura iustæ
sunt, nec instituto diuino. sed legislatoris uoluntate, cu-
iusmodi est, ne fœminæ aliquod sacellum ingrediantur,
& quæ huius generis sunt, has parua causa suppetente,
aut etiam solo pontificis uoluntate licebit dispensando
relaxare, cum possint etiam sine mediocri uel morum uel
religionis discrimine penitus abrogari. leges uerò diuinæ
longe his maiorem causam poscunt, naturales porro his
etiam uehementiorem, & quo propius ab illis primis
principijs, de quibus suprā diximus absunt, hoc etiam ef-
fica

ficaciorē. omnis enim lex naturæ est etiam diuina, non item omnis diuina naturalis est. quæ igitur simul naturæ lex est, simul auctoritate diuina firmata, in hac sine summa & manifesta necessitatis aut commoditatis causa dispensatio non erit. quo enim pluribus maioribusque uinculis res quæq; constringitur, hoc plures maioresque uires ad sui relaxationem requirit. Ac dispensatio quidem quid sit, & quam necessaria ad leges, quibus humana societas & religio conseruatur moderandas exposuimus. legum quoque genera, quæ & qualia habeantur, & quibus datum sit eas uel condere uel interpretari, aut in ipsis quoquo modo dispensare docuimus. ad hæc in legum quocunque genere dispensationem boni & æqui interpretationem esse declarauimus. quibus rebus in hunc modum constitutis constituta sunt omnia, in promptuque fuerit, omnes in hac quæstione difficultates expedire. redeamus igitur ad impedimenta matrimony, & quatenus in singulis dispensationi locus sit consideremus.

K.j.

10 AN.

IO ANNIS GENESII SECVLVEDÆ

Cordubensis de ritu nuptiarum & dispensa-
tione, Liber tertius.

Item unum impedimentum matrimonij uim
& metum esse diximus, quibus libertas
consentiendi summouetur, in quo dispen-
sationi pontificis idcirco nullus est lo-
cus, quia quod sua natura nullum est, id
consistere nullius hominis decreto potest. liberum autē
consensum uelut formam esse, atque substantiam in con-
trahendo matrimonio, suo loco declarauimus. quæ ratio
eadem est, eodemque modo ualeat in secundo impedi-
mento, quod in errore consistit personarum, quæ sunt quasi
materia matrimonij, in qua qui errat, hunc nuptijs cōsen-
sisse nemo prudens affirmauerit. quod si error in conditio-
ne fuerit, pro ingenua serua summissa uel existimata, ma-
trimonium quidem non constabit, ut indicauimus: sed
quia error est extra substantiam matrimonij, & hoc im-
pedimentum iure pontificio duntaxat est sancitum, id-
circo potestatem pontificiam non excludit. Sacri ordinis
initiatio ut obstaret matrimonio, iure pontificio inductū
est. nam sacerdotibus non erat negatū in pristino connu-
bio permanere, ut ne nunc quidem in Græcorum regioni-
bus. Nec nunc quidquam magis obest nostris, quam quæ
ab ipsis in sui initiatione utcunque uouetur castitas. Nā
uotis stare lege diuina iubemur, & castitas pugnat cum
liberorū procreatione, quæ summa commoditas est, & tā-
quam finis matrimonij. Ita neque sacerdotibus, neq. mo-
nachis,

nachis, qui castitatem solenni uoto sunt professi, absque
 per magna causa dispensare licet. qualis ea fuit, quā quis-
 quis ille fuit papa secutus Ramiro regi Aragonū quinto,
 de quo est in ipsorū historia, qui monasticā sancti Bene-
 dicti religionē fuerat professus dispensatione permisit, ut
 regnum capefferet à fratre Petro sine legitimo successore
 relictum, uxoremque sacerdos etiam ad liberos in succe-
 sionē regni procreandos duceret, ne regnū ambitione prin-
 cipum nouis imperijs studentium in magnis belli calami-
 tates, ciuilesque discordias incurreret. qualis item causa
 fuit, ut caelestinus tertius Constantiā Rogerij Neapolita-
 ni regis filiam à monasterio Panhormitano post solenne
 uotū eductam Henrico sexto imperatori matrimonio col-
 locaret. nec aliter statuere oportet de impedimento religi-
 onis diuersae. nam & hoc iure diuino uetere, non natura-
 li olim nitebatur, nunc pontificio duntaxat. quæ uero im-
 pedimenta in publicæ honestatis iustitia & consanguini-
 tate spiritali, & ijs criminibus consistunt, quæ supra
 memorauimus, ea quoniam iure pontificio inducta sunt,
 minus causæ requirere certum est.

Complures eodem tempore uxores habere, quanquam
 nullo uetere diuinarum legū scripto aperte prohibeatur,
 sed contrā constet ex historia sacra multis hoc uiris san-
 ctissimis quondam fuisse permissum, nec uetetur iure na-
 turali, quod proprie intelligitur, cum apud multas natio-
 nes id nunc passim usurpetur: tamen quoniam lege euan-
 gelica interdictum est à Christo, idcirco in hac dispensa-
 tio non esset, quæ sine summa & uehementi causa
 K.ij. fieret.

DE RITV NVPT. ET DISPENS.

4. sent. di. 33.

De diuor. ca.
gaudemus.

fieret. denique quanta erat illa, propter quam deus in magna fidelium aut omnino hominum paucitate binas & ternas, aut eo amplius uxores uiris sanctis permittebat? Nam si bello, si quoue alio modo necessitas eadem, aut si milis rediret, credo (inquit Scotus) deus ecclesiae reuelaret, ut hoc rursus dispensando permitteret. rem scilicet uidebat uir perspicacissimus, nec huic sententiae refragabatur, sed quoniam res illi erat, cum harum rerum auaris partius quidem est locutus, sed ita, ut aperte quid sentiret innueret. cuius enim prudentiae fuerit negare, tali tempore ad permittendum id, quod in eisdem aut similibus rerum angustiis, deum ut permisisse constat, sic permissurum esse credi oportet, uicario dei potestatem abesse, cui ligandi & soluendi plenissima potestas data est, clauisque regni caelorum concessa? Neque enim si Innocentius tertius papa quibusdam a paganismus ad christianam religionem conuersis cum quaedam iure pontificio prohibita permisisset, complures uxores, quoniam iure diuino uetantur, non suppetente satis magna causa negauit, protinus ne in urgentissima necessitate permittere posset potestate priuatus uideri debuit.

Leges diuinae consanguineorum inter se, uel affinium inter ipsos matrimonia prohibentes, cum res agendas atque hominum societatem attingant, non prorsus illae quidem pontificis moderationem respicere uidentur, sed quoniam haud dubie iure diuino uetere continentur, et sunt partim ipsi naturae consentaneae, sine summa causa dispensatione non paterentur, paterentur tamen fortassis, si

LIBER .III.

si summa necessitas postularet, qualis cum à deo est in ip-
sis dispensatū. fac enim alluione maxima, qualis Noe
temporibus accidit, genus humanum præter fratres &
sorores pontificis perijsse, negabisne tunc licere pontifici
ut matrimonium fratribus cum sororibus dispensando
permitteret? ego uerò haud scio an tunc uel patri cum fi-
lia, uel quod grauius est filio cum matre matrimoniū per-
mitti posset, si non aliter posset genus humanum repara-
rari. At hoc malum esset, & humanæ naturæ contrariū.
malum quidem, si non esset illud multo peius, & naturæ
perniciosius, totam ipsam naturam humanam perire pa-
ti, inciuiliores in eo rebus etiam inanimatis: ex quibus
grauēs, quarum est propria natura descendere ad uacuum
replendum ascendere notamus, & suam obliuisci, ut cō-
muni naturæ seruiant. quod magno argumento est, bonū
in rebus cunctis, quo magis pertinet ad summam reipu.
hoc longius unius aut paucorum cōmoditatibus esse præ-
ferendum lege naturæ. Nam qui factum damnant filia-
rum Loth, quæ generis humani, quod perijsse putabant,
reparandi gratia patris concubitus per eius ebrietatem
quæsiuerunt, hi credulitatem primum leuitatemque ipsa-
rum accusant, quòd parua regionis gente deleta, omnes
homines se exceptis absumptos putauerint. deinde quia
licet uerum esset, quod putabant, tamen non inconsulto
patre ipsoque deo procedere debebant, quo naturæ simul
et diuina lege uetabantur. ceterum quis neget Loth ulrū
sanctissimum & prudentissimum in tantis angustijs ge-
neri humano pereunti, utcunque dabatur consulturum,

Huius sententi-
æ fuit Marti-
nus de magis-
tris, in quæ.
de incestu.

DE RITV NVPT. ET DISPEN.

Et ut liberos citra peccatum ex filiabus procrearet secum dispensaturum, id est, non id contra, sed ad naturæ deiq, legem fore interpretaturum? præsertim cum Ambrosium authorem habeamus, cuius ea uerba sunt in libro de patriarchis. deniq, & Loth sancti filia hanc causam quærendæ posteritatis habuerunt, ne genus deficeret humanum, & ideo publici muneris gratia priuatim culpâ prætexuit. Ita quod in hoc statu rerum uel appetere flagitiosissimum est, & contra naturam, id in tantis rerum difficultatibus honestum esset & naturale, si non propria priuatæque, certe publica natura: ut grauius contra suam, sed ad communem naturam, quæ pluris est, ascendunt, ut mox diximus, nequid existat inane, quod respuit uniuersa natura.

Porro si consanguinitatis impedimenta, quo minus obstant matrimonijs pontificia dispensatione remitti possunt, quanto magis huic locus erit in affinitate? quæ cū ex illa pariatur laxioribus haud dubiè necessitudinis uinculis homines constringit. sed ut sunt consanguinitatis et affinitatis gradus lege olim diuina nunc pontificia matrimonium impediunt, quorū alius alio maioribus uiribus eidem obstitit, sic ad dispensandum alius alio maiorem causam requirit. sed primum illud constat, difficilius pari grado id consanguinitate, quàm in affinitate dispensari: ob causam statim explicatam, deinde in recta linea, quàm in obliqua. & in hac quo quisque gradus ad principium proprius accedit. causarū porro dispensandi, quæ maxima potest contingere, est humani generis in sum.

Hoc est s.
Th. semen. li.
4. senten. di.
41. ar. 2.

LIBER. III.

Summa hominum paucitate reparatio, proximū locum tenet religionis in magnis eius angustijs dilatatio, tum pro ut quæque bonum reip. magis attingit. primi generis causa fecit, ut fratribus suas sorores ducere licuerit: secundi ut singuli complures haberent uxores Iudaicis temporibus & ante. quæ duæ causæ siue necessitates urgentissimæ, quoniam post Christianorum memoriam nunquam aut ipsæ aut aliæ similes contingere, ac ne unquam contingant, facit deus optimus maximus, idcirco hætenus nec in talibus consanguinitatis gradibus, nec in uxorū multitudine à pontificibus dispensatum est, sed ne dispensari quidem potuit, nulla tali tantæque causa suppetente. quo factum est, ut quidā pontificē nulla omnino ex causa in his posse dispensare falsò putauerint. posset enim, si (quod abominor) in similes angustias genus humanum aut christiani conijcerentur. hic enim non quid factū sit, fiatue querimus, sed omnino quid fieri possit in tam uaria, tamque inconstante rerum humanarum natura, & tam plena uicarij dei potestate. In affinitate uerò, quæ nō tam uehementem causam poscit, præsertim eorū, qui ex obliquo pari descensus gradu coniunguntur, dispensari potest etiam in primo gradu contra legis ueteris diuinum præceptum, reip. causa poscente.

Nam cum de legibus complures uxores & consanguineorum matrimonia uetantibus inter iuris pontificij consultos sit nonnulla controuersia, de affinitatis, præsertim obliquæ, legibus magnus est omnium propemodū consensus. qui enim seuerissime pontificiæ potestati resistunt, quorum

DE RITV NVPT. ET DISPEN.

quorum princeps est Speculator, cum omnia colligant, id quibus pontificia dispensationi locum esse negent, de affinitate nullam omnino mentionem faciunt. Sed theologus (inquis) eorum potissimum rationem auctoritatemque sequeris, qui in studio iuris pontificij uersantur: metui ne eorum diceres, qui argentariam faciunt. quasi uerò non optimè illi de sacramentis edisserant, aut de his theologus rectè possit disputare, qui sanctorum patrum conciliorumque decreta ex intima quidem Theologia deprompta, sed iam à iure pontificio petenda ignorauerit. nam doctrina quæ theologia dicitur, iurisque pontificij cognitio hanc inter se societatem habent, ut non natura seiunctæ, sed ui potius per hominum negligentiam diuulsæ uideantur. quanquam ego hac in parte complures theologorum fautores habeo, in primis que totâ Scoti familiam, quæ huic sententiæ suffragatur. sed licet apud me non tam illorum, horumue, aut cuiusque hominis auctoritas, quàm (ut par est) rationum momēta à sacris literis ipsaque natura ducta ualent, tamen cum ad hæc doctissimorum quoque uirorum auctoritas accedit, liberius audeo sententiam meam explicare. in legibus ergo cuiusuis gradus affinium matrimonia prohibentibus locū esse pontificiæ dispensationi, si modo adsit nec leuis, nec iniusta causa, hoc minus est dubitandum, quo magis congruunt non modò uirorum doctissimorum testimonia, sed etiam exempla maiorum cum naturali eademque legitima ratione supra à nobis accuratissimè multisque uerbis explicata: quæ si ulla in alia ueteris iuris diuini lege, in hac plurimum

rimum ualere debet. cum affinitas saltem obliqua, lege tantum, non etiam natura impediatur matrimonium, ut Iacob & duarum sororum, quas eodem tempore uxores habuit exemplo declarauimus.

Nam quæ fuerit absque sobole uidua relicta, hanc uxorem à fratre duci de mortui mariti, tantum abest, ut fuerit unquam lege diuina uetitum, ut præceptum etiam fuerit in uetere testamento, magna infamia proposita, si quis minus huic præcepto diuino paruisset. quanquam enim in Leuitico fratris uxor duci diuinis illis uerbis prohiberi uideatur, turpitudinem uxoris fratris tui non reuelabis, lex tamen in hanc sententiam est accipienda, ut uiuente fratre nuptias eius, quæ ab ipso iudeorum more diuerterit, prohibitas esse intelligamus: uel etiam mortuo, eius ex qua liberos procreauerit. Alio enim in loco quæ absque liberis uidua fuerit relicta, duci iubetur, & hoc lege posteriorius scripta, ne quis forte calumniatur, præceptum hoc lege illa fuisse reuocatum, cum longè aliter sese res habeat, & lex illa hoc præcepto fuerit per exceptionem declarata. posterioribus enim legibus priores uel abrogari solent, uel declarari non è diuerso, hoc autem præceptum cum habeatur in Deuteronomio, posteriorius esse certum est, nisi forte uim græci uocabuli nescimus, & Deuteronomio significari secundam legem ignoramus. Quamquam hoc ipsum præceptum, si temporum memoriam replicare libeat, multo etiam ante datam illam legem obseruatum à pijs atque sanctis uiris fuisse reperiemus. legimus enim in sacrarum literarum monumentis mortuo Her pri

Cap. 18.

Deut. 25

DE RITV NVPT. ET DISPENS.

Gen. 38.

9.61.

mogenito Iudæ, præcepisse hunc Onæ filio alteri, ut Thamar, quam ille sine liberis reliquerat associaret sibi, semē que fratri ex ea suscicaret. ut credere fas sit, institutum hoc quod ē longissima uetustate ante legem Leuiticam repetitum, postea fuit in Deuteronomio Scriptura confirmatum, nullo non tempore ante legem euangelicam uiguisse. Sed neque illū quem paulò ante exposui Leuiticæ legis intellectum maximè proprium esse, ac interpretationē conuenientissimam uolo nobis fidem adhiberi quantacumq. ratione assueuerantibus, nisi Augustinum, cui nemo potest cū pudore (ne dicā, sine crimine) refragari, authore habeamus, utramque legem his uerbis, quæ ex ipsius super Leuiticū cōmentarijs descripsimus interpretantem: Si fratre (inquit) mortuo intellexerimus prohibitum esse ducere fratris uxorem, occurrit illud quod excludendi seminis causa, si ille sine filijs defunctus esset, iubet scriptura esse faciendum, ac per hoc collata ista prohibitionē cum illa iussione, ne adinuicem aduersentur intelligenda est exceptio, id est non licere cuiquam defuncti fratris ducere uxorem, si defunctus posteros reliquit: aut etiam illud esse prohibitum, ne liceret ducere fratris uxorem etiam si à fratre uiuo per repudiū recessisset. quo in loco quanquam superuacaneū fortasse uideatur in re aperta testibus uti non necessarijs, citare tamen possem synagogæ Iudæorum testimonium, quæ præceptū illud hæcenus obseruat religiosè, ut nuper Romæ à Iudæorū legis peritissimis perquirendo didicimus. qui hoc ipso anno in eadem urbe, testati sunt usu uenisse, ut ipsorum quidā dimissa

dimissam à fratre sine sobole uxorem duceret, quod utiq;
 ab ipsis nō usurparetur, si lex illa inter ipsos fuisset un-
 quā abrogata. nā qui legibus euangelicis, hanc dixerit es-
 se sublata, is de cæteris omnibus matrimonij legibus idē
 statuatur necesse est, de quibus uel abrogandis uel confir-
 mādīs nulla omnino mētio est in nouo testamento facta.
 Sed quamobrē (dicet aliquis) cū cætera matrimonij leges
 hoc quoque tēpore suā habeant uim, præceptū de uxore
 fratris, qui liberis orbis decesserit, ducenda Christianis
 non obseruatur? Ad hoc theologi alij aliter respondent.
 Scotus enim uir acerrimo ingenio & idem doctissimus,
 eiusq; familia uidētes has leges neq; naturales esse, nec un- 4. sen. d. 40.
 quā (ut prædiximus) à Christo aut apostolis apertē cōfir-
 matas, eas nunc ecclesiæ decreto uim habere, iureq; ponti-
 ficio inniti asserunt, eoq; referūt oēs leges consanguine-
 orū affinium matrimonia prohibentes, præterquā cōsan-
 guineorū descendentiū dūtaxat uel ascendentīū in linea
 quippe qui iure naturæ matrimonio cōiungi nequeunt.
 Thomas aut nō doctrina solū, sed etiā sanctitate uir cla- 4. sen. d. 41
 rus, quod pertinet ad præceptū de uiduā à fratre sine so- ar. 2.
 bole dimissam ducendo respondens ait. Tunc (inquit) il-
 lud requirebatur, cum per carnis propagationē cultus re-
 ligionis multiplicabatur, quod nunc locū nō habet. que
 sententia si uera est, deiq; præceptū idcirco est seruari
 desitum, quoniā ipsius potissima ratio iam pridem abest:
 siqua nunc magna causa incidat, ut id ab aliquo seruari,
 melius cōmodiusq; sit, quā secus, quis furor est per de-
 um immortalem, id permissum esse negare dei uicario di-

DE RITV NVPT. ET DISPENS.

Antonius rosel
lus in lib. de po
testate papæ
et imperatoris

De diuor. cap.
ultimo.

spensante. nam si Scotum eiusque familiares audiamus, res est in expedito, quoniam quæ leges iure pontificio nituntur, in his pontificis dispensationi locum esse non est controuersia. Ad hæc accedit iure pōtificio cōsultorū sententia suprā à nobis explicata. quorum quidā, qui nimis alioqui parcè de pontificia potestate iudicant, ut eam in- quiunt uxore quis ducat, quā eius frater absque sobole di- miserit, pontifex dispensare potest. nā tale matrimoniū permissum erat iure diuino. sed quid opus est, iuris inter- pretū testimonia colligere, cū id ipso iure pōtificio & fie- ri posse & factū esse apertissimè doceamur? in quo pro le- ge receptū est Innocentij. 3. decretum, qui Ltuoniensibus quibusdā, ut quas uxores sine liberis à mortuis fratribus dimissas pagani duxerant, eas facti Christiani retinerēt dispensatione permisit. ne tamen deinceps tales nuptia fi- erent, interdixit. quo intelligitur hoc, quod iure diuino li- cebat olim temporis causa, christianis tēporibus uetitū esse, preterquā pōtifice iusta ex causa dispensante. Quo magis est consiliū eorū improbandū, qui nuper in hac dis- serere cæperunt, ut Henrico Britannorū regi optimo & religiosissimo, scrupulum inijcerent, ne contra religionē facere uideretur, si Catherinā reginā pudicitie rarū, ac omnis uirtutis exemplum, quā à fratre Arcturo dimissā duxit, retineret. quanq̃ ille moriens nō modo sine liberis ipsā, sed etiā inuiolatā reliquisset. quod regina seper est professa, & rex ipse Henricus qui uerū nō potest ignora- re, ut audio, non inficiatur. isti enim cōtendūt & iactāt, nō fuisse pontificiæ potestatis in illis nuptijs dispensare. quasi

quasi uero quod Innocentio licuit, tota ecclesia comprobante, id fuerit Iulio pontifici negatum, utrique iusta causa, & huic forsitan maiore suppetere. Ille namque ut Liouenensium quidam, pauci uidelicet (ut est probabile, rata est enim talium nuptiarum occasio) ydemque obscuri homines, in Christianismo, ad quem conuersi fuerant, hac indulgentia confirmarentur, legem ad id temporis relaxauit, quo christiana religio longe lateque diffusa erat, hic autem, ut inter reges maximos & prepotentes beneuolentia confirmaretur, repetito affinitatis uinculo, quod uel sublatum omnino, uel certe nimis erat remissum, nullis liberis ex priore affinitate quaesitis qui pignora essent communia firmioris necessitudinis, utque tollerentur causa, quae inter ipsorum christiana regna mari terraque aliquando magna bella concitarent. Quid igitur obfuit huic dispensationi, quod si abfuisset, merito erat approbandum? in his licet citra controuersiam dispensare, quae non sunt iure diuino, neque naturalis sancita, hic neutrum istorum obest. facilius in affinitatis, quam in consanguinitatis impedimento dispensatur: horum affinitas est, non consanguinitas. In causa principum clarorumque uirorum, quam si priuati sint aut obscuri: hi reges sunt magnorum regnorum, & regum filij, qui quod genus suum a regibus & imperatoribus, serie non interpellata longissime repetunt. Iustae causae subesse debent et ad reip. bonum pertinentes: quae iustior esse potest, aut magis est reip. quam principum christianorum concordia, & pax inter magna regna? si enim ut consanguineorum, sic affinium matrimonia, beneuolentiae inter homines conciliandae ac dilatandae

De diuor. cap.
ultimo.

DE RITV NVPT. ET DISPEN.

De ciuit. dei
li. 15. c. 16.

gratia (quemadmodum testatur Augustinus) legibus prohibentur, qua iustius quam amicitiae & necessitudinis causa praeter leges rep. poscente dispensando permitti possunt, cum utroque modo eadem commoditas contingat?

Quod si quis pertinaciter contendat legem fuisse diuinam quae in causa regia fuerit relaxata (quod tamen perperam dici supra docuimus) haud equidem ponam in magno discrimine, modo constet id, quod est haud dubie uerum, non item esse naturalem. leges enim diuinas, quae non etiam iure naturali nituntur, ceremoniales esse uel iudiciales, easdemque à Christo per sacerdotij mutationem antiquatas abrogatasque esse, consensus est theologorum, ac iure pontificio peritorum communis Hieronymo Augustinoque authoribus quo in genere leges omnes affinium, praesertim ex obliquo, matrimonia uetantes haberi certum est. nec eis alio iure Christianos, quam pontificio costringi, ut dubitari non debeat, quin eas, qui relaxat, is ecclesiae decretum remittat, non legem diuinam, uel naturalem. quod si uerum est in ceteris, quanto in ea lege magis ita esse putari debet, quae prohibet à fratre sine sobole relictam ducere? cuius non modo nulla mentio facta est in euangelio, sed oppositum in ueteri iuebatur. nam si non tantum absque sobole sit relictum, sed etiam incorruptum, iam hic quis neget, non tam afinitatem, quam publicae honestatis iustitiam iure duntaxat pontificio inductam obesse uideri? Qui eam igitur legitimam atque iustissimam, & nulla non parte probandam dispensationem infirmare, ac labefactare quaerunt, hi si uerum fateri licet, quid aliud dicendi sunt, quam Christiana-

Hier. 2. li. contra Pelagi.
Aug. uet. &
no. test. q. 44.

Christianis principibus cōcordiam, ipsi regi summam eti-
 am gloriam inuidere, quam sibi nuper pepererat suscepta
 & prudentissimè defensa publica religionis causa aduer-
 sus hæreticorū impietatem. Neg. enim ignoramus, quas
 isti machinas admouerint, quod tēpus obseruauerint at
 animū optimi & clariss. regis oppugnandū: cui hoc unum
 obijci posse uidetur, quod istorū dolis ac perniciosis cona-
 tibus nō satis pro maiestate regia, ceteraque sua pruden-
 tia restiterit. qui si religionē ac pietatē, & nō potius ma-
 litiam publicæ christianorū quieti perniciosam sequeban-
 tur, cur inter initia nemo ipsorum acclamauit? cur tot an-
 nos passi sunt, mutua charitate, summa concordia religio-
 sissimos cōiuges permanere? & liberos ad regni successio-
 nē & spē posteritatis quærere? An inter ignobiles obscu-
 rasque personas res acta illa est? aut ignorare quisquam
 potuit, Catherinam reginam clarissimorum Hispaniæ re-
 gum Fernandi ac Isabella filiam, quam rex Britannorū
 Hæricus duceret, nuptam fuisse earundem gentium regi
 Arcturo, qui sine liberis decississet? præsertim cum eam
 causam, siquid habuit ambiguitatis frequentissimo do-
 ctissimorū uiro-um theologiae iurisq. pōtificij cognitione
 præstantium cōuentu Romæ iussu pōtificis agitatam, &
 accuratissime disputatam fuisse necesse sit. quibus cōsul-
 toribus, ut in cæteris uel mediocribus causis, siquid modo
 dubitetur, facere solet, sic in hac regia causa pontifex
 maximus auctore spiritu sancto dispensauit. qui ubicun-
 que homines duo uel tres, nedum complures in nomine
 eius congregantur, præsto adest. Sed cur isti monita sua
 tam

Math. 18.

DE RITU NVPT. ET DISPEN.

tam diu distulerint, modo querebam: nunc illud mihi res-
 pponderi uelim, cur tempus obseruauerint, cum subortis
 quibusdam simultatum causis, regis animus in principes
 reginae consanguineos esset exacerbatus. Ego igitur ne-
 minem damno. difficile est enim hominem mortalem de oc-
 cultis hominum consilijs ludicare: si quid tamen coniectu-
 ra ualet, ista magna sunt argumenta animorum, quos non
 ea cura sollicitat, ne quid contra religionem christianam
 uel fiat, uel factum inualescat, sed qui aliud nimirum a-
 gant, longe aliud moliantur: cuius si facti fuerint compo-
 tes, uix audeo dicere, quas turbas, quos tumultus inter
 principes christianos sint concitaturi, quae semina odij
 sempiterni inter magnos christianorum populos sparsu-
 ri. Ego uero, ut huic quaestioni finem aliquando faciam,
 cum ad haec maxima mala, si quid nouatum fuerit impen-
 dentia, temporis diuturnitatem, quo regina in matrimo-
 nio regis bona utriusque fide fuit, & liberos in eo quae-
 tos accidere uideam, quae ratio apud sapientes principes
 uel plurimum ualere solet, illud ausim fortiter asseuerare
 etiam si initio non satis magna causa fuisset pontifici,
 quam uel maximam fuisse probauimus, in hac regia cau-
 sa dispensandi, nunc summam esse non solum ad matri-
 monium confirmandum, sed etiam poenis ecclesiasticis,
 quae maxime proponi solent, interdicens, ne quis am-
 plius huius causae agitatione, aut hac quaestione differen-
 da publicam Christianorum pacem sollicitaret.

Exle. impros
 uincia de ritu
 nuptiarum. ff.

FINIS.

¶ Extant uitia quædam per incuriam admissa.

- Litera A, folio. 2. pagina. 1. linea. 3. Franciscun, lege Franciscum.
Litera B, folio. 1. pagina. 2. linea. 12. ac, lege ad Corinth.
Eodem, linea. 23. generande, le, generande
Litera C, fol. 3. pa. 1. lin. 18. personatum, le, personatum
Eodem, pa. 2. li. 20. le. eius non propioris.
Eodem, fol. 4. pa. 1. li. 18. priscibus, le, priscis
Eod. pa. 2. li. 9. connubia, le, connubio.
Eod. li. 18, conciliaret, le, conciliaret.
Litera D, fol. 1. pa. 1. li. 24. le. quæ ueteri lege
Eod. fol. 4. pa. 2. li. 2. acceptio, le, exceptio est
Litera E, fol. 2. pa. 1. li. 6. nec rerum humanarum
Eod. fol. 4. pa. 2. li. 5. laturum, le, latatum
Eod. li. 20. esse, le, est
Litera F, fol. 2. pa. 2. li. 21. le. nolo quicquam
Eod. fol. 4. pa. 1. li. 20. aut, le, ac semel
Litera I, fol. 3. pa. 1. li. 6. fodes, le, solet
Eod. fol. 4. pa. 1. li. 20. disputatio, le, dissipatio
Eod. li. 25. diuinitus, le, diuinis
Eod. pa. 2. li. 3. blasphemiarum, le, blasphemiarum
Litera K, fol. 2. pa. 2. li. 4. modo, le, malo
Eod. fol. 3. pa. 2. li. 24. grado id, le, gradu in
Litera L, fol. 3. pa. 1. li. 4. rata, le, rara
Eod. fol. 4. pa. 2. li. 18. accidere, le, accedere